

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาสภาพการดำเนินงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 ผู้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับดังนี้

1. แนวคิดและความหมายเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียน
  - 1.1 ความหมายของการบริหาร
  - 1.2 ความหมายของการบริหารโรงเรียน
2. สภาพการดำเนินงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
  - 2.1 ความหมายของความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
  - 2.2 ความมุ่งหมายของความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
  - 2.3 หลักการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
  - 2.4 บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการดำเนินงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
  - 2.5 มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน
  - 2.6 ขอบข่ายของการดำเนินงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
    - 2.6.1 ด้านการประชาสัมพันธ์โรงเรียน
    - 2.6.2 ด้านการให้บริการชุมชน
    - 2.6.3 ด้านการสนับสนุนและใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาในท้องถิ่น
    - 2.6.4 ด้านการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและหน่วยงานอื่น
    - 2.6.5 ด้านการขอรับการสนับสนุนจากชมรม สมาคม มูลนิธิ หรือหน่วยงานภายนอก
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและความหมายเกี่ยวกับการบริหาร

1. ความหมายของการบริหาร

วินัย สมมิตร (2544, หน้า 3) ได้กล่าวถึงการบริหารไว้ว่า “การบริหาร หมายถึง การที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ร่วมมือกันดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน โดยใช้ทรัพยากรการบริหารที่เหมาะสม”

สมศักดิ์ คงเที่ยง (2544, หน้า 1) ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับบริหารไว้ว่า “การบริหารเป็นวิชาชีพชั้นสูงซึ่งผู้บริหารที่ดีจะต้องมีทักษะการบริหารเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งเอาไว้โดยไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวโดยเด็ดขาดการบริหารเป็นวิชาชีพชั้นสูงอย่างหนึ่งซึ่งจะต้องมีการศึกษาเล่าเรียน และมีกรอบกันอย่างจริงจัง มิใช่ว่าใคร ๆ ก็มาบริหารงานได้โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบริหารการศึกษา”

วิโรจน์ สารรัตน์ (2545, หน้า 3) ได้ให้ความหมายของการบริหารไว้ว่า “การบริหาร คือ กระบวนการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุจุดหมายขององค์กร”

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2548, หน้า 5) ได้ให้ความหมายของการบริหารไว้ว่า “การบริหาร (administration) มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน “administratae” หมายถึง ช่วยเหลือ (assist) หรืออำนวยความสะดวก (direct) การบริหารมีความสัมพันธ์หรือมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า “minister” ซึ่งหมายถึง การรับใช้หรือผู้รับใช้ หรือผู้รับใช้รัฐ คือ รัฐมนตรี สำหรับความหมายดั้งเดิมของคำว่า administer หมายถึง การติดตามดูแลสิ่งต่าง ๆ”

ยุพิน ศรีอุทิศ (2549) ได้ให้ความหมายการบริหารไว้ว่า “การบริหาร หมายถึง ทักษะที่ผู้บริหารจะต้องมี เพื่อให้ได้รับความสำเร็จในการบริหารและการจัดการโดยนำมาดำเนินการอย่างเป็นระบบให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งได้แก่ ทักษะทั้ง 3 ด้าน คือ ความคิดรวบยอด ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ และทักษะด้านเทคนิควิธี”

สรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง การดำเนินงานของกลุ่มบุคคลที่มีอำนาจในการจัดการกิจการงานต่าง ๆ ของหน่วยงาน ให้ได้บรรลุจุดมุ่งหมายและประสบความสำเร็จตามที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ร่วมกัน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2540, หน้า 12) ได้กล่าวถึงกระบวนการในการบริหารไว้ว่า การบริหารจะต้องประกอบด้วยขั้นตอน 4 ขั้น คือ

1. ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการ เป็นการสำรวจสภาพในสถานศึกษา เพื่อพิสูจน์ว่ามีปัญหาอะไรบ้าง ระดับความร้ายแรงของปัญหามากน้อยเพียงไร แต่ละปัญหาเกิดขึ้น

เพราะอะไร ถ้าปัญหาไม่ได้รับการแก้ไขจะทำให้เกิดความเสียหายอย่างไร เมื่อดำเนินการได้แล้ว จึงนำมาจัดลำดับความสำคัญ และเลือกปฏิบัติตามความเหมาะสม

2. การวางแผนเป็นกระบวนการสำคัญที่สถานศึกษาต้องจัดทำเพื่อกำหนดแนวทางในการปฏิบัติงานในอนาคตตามความจำเป็น และต้องคำนึงถึงทรัพยากรซึ่งจะต้องจัดเตรียมให้เพียงพอ ก่อนที่จะลงมือปฏิบัติงาน

3. การดำเนินงานตามแผน จะต้องดำเนินงานตามขั้นตอนที่ได้วางไว้ มีการกำกับดูแลติดตามงานเป็นระยะๆ จัดทำรายงานประจำเดือน ประจำภาค ให้ตรงกับสภาพความเป็นจริงเพื่อนำไปสู่การนิเทศ ตัดสนใจ ช่วยเหลือ แก้ไข ในกรณีที่มีปัญหา

4. การประเมินผล เป็นระบบการตรวจสอบความมีประสิทธิภาพของงาน การประเมินในส่วนนี้จะมีประโยชน์มาก เป็นการให้ข้อมูลย้อนกลับจะเป็นผลเพื่อนำไปสู่การพัฒนาเพื่อเพิ่มพูนคุณภาพของงานมากยิ่งขึ้น

กระบวนการบริหาร หมายถึง การดำเนินงานในการบริหารโดยต้องมีการวางแผน ปฏิบัติตามแผน ประเมินตรวจสอบ และปรับปรุงแก้ไข โดยการดำเนินการต้องมีความต่อเนื่องอย่างเป็นระบบ

โดยสรุปอาจกล่าวได้ว่า กระบวนการบริหารเป็นการดำเนินการอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบในเรื่องต่อไปนี้จัดทำและวางแผน (Plan) ปฏิบัติตามแผน (Do) การติดตามประเมินผล (Check) และการกำหนดมาตรการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้ไม่เป็นไปตามแผน (Act)

2. ความหมายของการบริหารโรงเรียน

วิล ธนวิวัฒน์ (2541, หน้า 16) กล่าวว่า การบริหารโรงเรียน ก็คือการดำเนินการกิจกรรมภายในโรงเรียน โดยกลุ่มบุคคลหลายฝ่าย เพื่อให้นักเรียนได้มีการพัฒนาทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม จิตใจและสติปัญญาตลอดจนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมตลอดไป

เต็ม แสงไทยรักษ์ (2542, หน้า 11) ให้ความหมายของการบริหารโรงเรียนไว้ว่า การบริหารโรงเรียน หมายถึง การดำเนินงานของกลุ่มบุคคล เพื่อพัฒนาสมาชิกของสังคมให้มีความเจริญงอกงาม เพื่อให้สมาชิกทุกคนเป็นสมาชิกที่ดีมีคุณภาพของสังคม

สาคร จันทะเลิศ (2542, หน้า 10) ได้ให้ความหมายของการบริหารโรงเรียนไว้ว่า “การบริหารโรงเรียน หมายถึง การดำเนินการของกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการทางการศึกษาเพื่อดำเนินการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้สมาชิกในสังคมเกิดการพัฒนาด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม และประเทศ”

รัตนภรณ์ สุกุณี (2546, หน้า 14) ได้สรุปความหมายของการบริหารโรงเรียนไว้ว่า “การบริหารโรงเรียน หมายถึง การดำเนินงานของกลุ่มบุคคลหนึ่งที่เกี่ยวข้องในด้านการบริการทางการศึกษา เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่วางไว้ และเป็นการพัฒนาสมาชิกให้เป็นสมาชิกที่ดีต่อสังคมและประเทศชาติ”

ประเสริฐ กลิ่นหอมหวล (2547, หน้า 11) ได้สรุปการบริหารโรงเรียนไว้ว่า “การบริหารโรงเรียนเป็นกระบวนการที่ใช้เทคนิคและทรัพยากรทางการบริหารของผู้บริหารและครูอาจารย์ เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ และคุณสมบัติ ตามวัตถุประสงค์ที่สังคมกำหนด การบริหารงานโรงเรียนจะประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใดส่วนหนึ่งจะขึ้นอยู่กับสมรรถภาพของผู้บริหารโรงเรียนที่จะปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ ของโรงเรียน ได้แก่ งานวิชาการ งานกิจการนักเรียน งานบุคลากร งานธุรการและการเงิน งานอาคารสถานที่ และงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน”

ฐปนพรวรรณ ฤกษ์เปลี่ยน (2548, หน้า 11) ได้สรุปการบริหารโรงเรียนไว้ว่า “การบริหารโรงเรียนเป็นการดำเนินงานของผู้บริหารหรือกลุ่มบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียน เพื่อให้บริการทางการศึกษาในการเตรียมเยาวชนให้เป็นผู้ใหญ่ที่ดีของสังคม โดยใช้กระบวนการบริหารจัดการ ที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายทั่วไป”

สรุปได้ว่า การบริหารโรงเรียน หมายถึง การดำเนินงานของบุคลากรภายในโรงเรียน เพื่อให้บริการด้านการศึกษาแก่เยาวชนและประชาชนในชุมชน ให้เกิดการพัฒนาในทักษะต่าง ๆ สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุตามเป้าหมายที่ทางโรงเรียนได้กำหนดไว้

สภาพการดำเนินงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

1. ความหมายของความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

กิติมา ปรีดีติลล (2532, หน้า 237) ได้ให้ความหมายความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไว้ว่า “ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน หมายถึง กระบวนการในการวางแผน การควบคุม การประสานงาน การจัดบุคลากร และเผยแพร่ความรู้ต่อชุมชนเพื่อร่วมกันพัฒนาชุมชน และโรงเรียนให้เจริญก้าวหน้าไปพร้อมกัน”

ประยูร เข็มทอง (2541, หน้า 14) ได้กล่าวไว้ว่า “การบริหารงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน หมายถึง บทบาทของการบริหารโรงเรียนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับชุมชน นับตั้งแต่การวางแผน การติดต่อประสานงาน การเผยแพร่ข่าวสาร การให้ความร่วมมือช่วยเหลือ ตลอดจน

การใช้แหล่งทรัพยากรซึ่งกันและกันโดยมุ่งสร้างสรรค์ก่อให้เกิดประโยชน์ด้านต่าง ๆ แก่โรงเรียน และชุมชน”

ศาสตรา สุริยารังสรรค์ (2545, หน้า 18) ได้กล่าวไว้ว่า “ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับความร่วมมือ และสนับสนุนช่วยเหลือจากชุมชน เพราะโรงเรียนได้รับการจัดสรรงบประมาณไม่เพียงพอต่อการจัดการศึกษา ชุมชนจึงมีส่วนสำคัญที่จะให้ความช่วยเหลือโรงเรียน ได้ทั้งทรัพยากรในการจัดการแหล่งวิทยาการต่าง ๆ อีกทั้งโรงเรียนก็เป็นองค์กรที่ตั้งอยู่ในชุมชน ที่ทำหน้าที่ให้การศึกษาแก่สมาชิกในชุมชน โรงเรียนกับชุมชนจึงต้องมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เพื่อประโยชน์ในการศึกษาและพัฒนาชุมชน การดำเนินการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อให้เกิดความเข้าใจ ความรู้สึกที่ดีต่อกัน จะเป็นหนทางให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียน ขณะเดียวกันก็เป็นหนทางให้โรงเรียนเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนในท้องถิ่น”

วิไลวรรณ วิทยโรจน์ (อ้างอิงใน จำนัน เมืองพระฝางและคณะ, 2546, หน้า 8) ได้ให้ความหมายความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไว้ว่า “ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน คือ กระบวนการติดต่อสื่อสารระหว่างโรงเรียนและชุมชน เพื่อให้ผู้ปกครองนักเรียนและประชาชน เข้าใจการดำเนินงานและความต้องการของโรงเรียน ในขณะเดียวกันก็เป็นการช่วยให้เจ้าหน้าที่ทางการศึกษา ผู้ปกครอง และผู้ที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ตัดสินใจถูกต้องเกี่ยวกับการพัฒนาเด็ก”

จำนัน เมืองพระฝางและคณะ (2546, หน้า 8) ได้ให้ความหมายความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไว้ว่า “ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน หมายถึง วิธีการต่าง ๆ ที่ผู้บริหารครูอาจารย์ สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน โดยการวางแผนในการดำเนินงานในการติดต่อประสานงาน การเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลความเคลื่อนไหวของโรงเรียนให้ชุมชนทราบ มีความรู้ถึงความเข้าใจอันดีก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจ ให้การสนับสนุนซึ่งกันและกัน ในด้านการใช้ทรัพยากร การช่วยเหลือนักเรียนในการเรียนการสอน และประโยชน์ด้านต่าง ๆ แก่โรงเรียนและชุมชน”

รัตนภรณ์ สุกุณี (2546, หน้า 23) ได้ให้ความหมายความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไว้ว่า “ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน หมายถึง การติดต่อประสานงานร่วมกัน ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยมุ่งสร้างสรรค์ก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านต่าง ๆ แก่ทั้งโรงเรียนและชุมชน รวมทั้งเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกิจกรรมดังกล่าวร่วมกัน”

ดลใจ ตันเจริญ (2547, หน้า 20) ได้ให้ความหมาย ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไว้ว่า “ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน หมายถึง การดำเนินการ การวางแผน การบริหารงานระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ทั้งด้านการเรียนการสอน ความมุ่งหมายและนโยบายของโรงเรียน โดยประสานความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน มีการติดต่อสื่อสาร เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างผู้บริหาร คณะครูอาจารย์ ผู้ปกครองนักเรียน และบุคคลในชุมชน เกิดการใช้แหล่งทรัพยากรของชุมชนในทางสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาการศึกษาให้เกิดประโยชน์สูงสุด”

วิจิตร สุวรรณจินดา (2547, หน้า 10) ได้ให้ความหมาย ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไว้ว่า “ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน หมายถึง การดำเนินการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อให้เกิดความเข้าใจ ความรู้สึกที่ดีต่อกัน อันจะเป็นหนทางให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียน ขณะเดียวกันก็เป็นหนทางให้โรงเรียนเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนในท้องถิ่น”

อัฉรวาดี บัวเกตุ (2547, หน้า 9) ได้ให้ความหมายการบริหารงาน ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไว้ว่า “การบริหารงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน หมายถึง การติดต่อสัมพันธ์กับชุมชน เพื่อความเข้าใจซึ่งกันและกัน อันก่อให้เกิดความร่วมมือช่วยเหลือกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเพื่อร่วมมือกันพัฒนาการศึกษาในโรงเรียน ตลอดจนการใช้แหล่งทรัพยากรของชุมชนร่วมกันในทางสร้างสรรค์และเกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม”

สรุปได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน หมายถึง การติดต่อสื่อสารระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อร่วมมือและช่วยเหลือในการพัฒนาโรงเรียนและชุมชน ให้มีความเข้มแข็งและเจริญก้าวหน้า โดยใช้แหล่งทรัพยากรซึ่งกันและกัน เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านต่าง ๆ รวมทั้งการสานสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้นระหว่างบุคลากรภายในโรงเรียนและประชาชนในชุมชน”

2. ความมุ่งหมายของความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2540) ได้กำหนดความมุ่งหมายของความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไว้ดังนี้

1. เพื่อให้ชุมชนมีความเข้าใจอันดีต่อโรงเรียน อันจะช่วยให้โรงเรียนได้รับความร่วมมือและความสะดวกในการดำเนินงาน

2. เพื่อให้โรงเรียนสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชุมชน คือ บุคคล วัสดุ และสิ่งแวดล้อม เพื่อการดำเนินงานของโรงเรียนได้

3. เพื่อให้โรงเรียนได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจากชุมชน ทั้งด้านการเงิน แรงงาน วัสดุอุปกรณ์ และความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการดำเนินงานของโรงเรียน

4. เพื่อเป็นการให้ความช่วยเหลือชุมชน ทางด้านวิชาการและอื่น ๆ อันจะเป็นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมอีกทางหนึ่ง

5. เพื่อสนับสนุนในการดำเนินงานหลักของโรงเรียน คือ งานวิชาการบรรลุเป้าหมายได้สะดวก

6. เพื่อสร้างบรรยากาศที่ดีในสิ่งแวดล้อมของหน่วยงาน อันจะทำให้บุคลากรมีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน

ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ (2536, หน้า 77) ได้กำหนดจุดมุ่งหมายของความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไว้ดังนี้

1. เพื่อเสริมสร้างสัมพันธภาพอันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
2. เพื่อเสริมสร้างความรู้สึกรักเป็นเจ้าของให้แก่ชุมชน
3. เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน
4. เพื่อฟื้นฟูและรักษาวัฒนธรรมชุมชน
5. เพื่อพัฒนาชุมชนให้เจริญก้าวหน้าและยกระดับคุณภาพของประชากรให้ดีขึ้น

ศิริวัตร บุญประสพ (2541, หน้า 14-15) สรุปการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนว่ามีความมุ่งหมาย ดังนี้

1. เพื่อปรับปรุงคุณภาพงานวิชาการ ซึ่งเป็นงานหลักให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น เพราะการที่โรงเรียนจะสอนนักเรียนให้เป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนได้นั้น โรงเรียนจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากชุมชนอยู่ไม่น้อยเลย โรงเรียนต้องให้ชุมชนเป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ต่าง ๆ เพราะว่าการตามแนวการสอนตามหลักสูตรปัจจุบันนั้น มุ่งให้นักเรียนได้ศึกษาแหล่งวิชาต่าง ๆ ในชุมชนมากขึ้น นอกจากนั้นทางโรงเรียนยังต้องอาศัยบุคลากรในชุมชนที่มีความรู้ความสามารถในสาขาวิชาต่าง ๆ มาบรรยายหรือมาช่วยสอนให้แก่ นักเรียนอีกด้วย เช่น นิมนต์พระมาสอนวิชาพุทธศาสนา เชิญเจ้าหน้าที่อนามัยตำบล และเชิญบุคลากรในองค์กรภาครัฐหรือเอกชนที่มีอยู่ในท้องถิ่นที่เข้ามาเป็นวิทยากรในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

2. เพื่อส่งเสริมความเข้าใจระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ด้วยโรงเรียนอาจจัดกิจกรรมบางอย่างที่ผู้ปกครองอาจไม่เห็นถึงความจำเป็นและไม่สนับสนุน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าโรงเรียน

กับชุมชนต่างฝ่ายต่างอยู่ไม่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน ดังนั้น ถ้าโรงเรียนมองเห็นการณ์ไกล จึงต้องพยายามในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนให้มากขึ้น

3. เพื่อให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและบทบาทในทางกิจการนักเรียนมากยิ่งขึ้น โรงเรียนประถมศึกษาทั้งหลายได้รับงบประมาณจำกัด ไม่เพียงพอในการดำเนินการ ถ้าหากชุมชนไม่ยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือโรงเรียนก็จะดำเนินงานไปด้วยความยากลำบาก

4. เพื่อต้องการให้ชุมชนได้ทราบถึง หลักการดำเนินงานของโรงเรียนและทราบความเจริญก้าวหน้าของโรงเรียน

5. เพื่อต้องการให้ชุมชนได้ทราบความเคลื่อนไหวและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีของชุมชน ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่โรงเรียนอย่างมากมาย

6. เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นซึ่งกันและกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าให้แก่โรงเรียนและชุมชน

7. เพื่อจัดโรงเรียนให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ในการบริการแก่ชุมชนทางด้านต่าง ๆ เช่น การศึกษาผู้ใหญ่ การกีฬา ห้องสมุด ศูนย์พักผ่อนหย่อนใจ บริการด้านสุขภาพอนามัย เป็นต้น

8. เพื่อส่งเสริมความสามัคคีของหมู่คณะ ทางโรงเรียนอาจจะเชิญผู้ปกครองมาร่วมกันพัฒนาโรงเรียน พัฒนาวัด หรือร่วมกันแข่งขันกีฬา เพื่อกระชับความสัมพันธ์ไมตรีระหว่างบ้านกับโรงเรียนให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

ศาสตรา สุริยารังสรรค์ (2545, หน้า 24) ได้กล่าวสรุปว่าความมุ่งหมายของการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ประการหนึ่งเพื่อใช้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาโรงเรียนและชุมชน อีกประการหนึ่งเพื่อให้โรงเรียนและชุมชนสนับสนุนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และเพื่อจะได้ใช้ทรัพยากรร่วมกันในการพัฒนาชุมชนและโรงเรียน

รัตนภรณ์ สุกุณี (2546, หน้า 25) ได้สรุปจุดมุ่งหมายในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไว้ว่า “จุดมุ่งหมายในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน คือ เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ ความเข้าใจอันดีต่อกัน และความร่วมมือร่วมใจช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและจุดมุ่งหมาย ให้บรรลุวัตถุประสงค์เดียวกัน เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาโรงเรียนและชุมชนร่วมกัน นอกจากนี้ยังทำให้ทราบความเคลื่อนไหวระหว่างโรงเรียนกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง”

สัน สุขม่วง (2546, หน้า 18-19) ได้สรุปสาระสำคัญของจุดมุ่งหมายการสร้าง ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไว้ดังนี้

1. เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยมีทัศนคติ มีแนวทาง ที่ตรงกันในการพัฒนาการศึกษาและชุมชน
2. เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาโดยการกำหนดเป้าหมาย กำหนด นโยบายการจัดการศึกษา เพื่อฝึกให้บุคคลเป็นไปตามความต้องการของชุมชน
3. เพื่อใช้ทรัพยากรในโรงเรียนที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ทั้งสองฝ่าย คือ ประโยชน์ในการ พัฒนาการเรียนการสอนของโรงเรียน และเสริมสร้างความเข้าใจในด้านวิชาชีพ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีแก่ชุมชน
4. เพื่อเป็นหนทางในการประเมินผลการดำเนินงานของโรงเรียนจากชุมชน

วิจิตร สุวรรณจินดา (2547, หน้า12) สรุปสาระสำคัญได้ว่า “งานความสัมพันธ์ ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนมีความมุ่งหมายเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ให้มีทัศนคติและแนวทางที่ตรงกันในการพัฒนาการศึกษาของชุมชน ส่งเสริมให้ชุมชนได้เข้ามามี ส่วนร่วมและสนับสนุนการวางเป้าหมายนโยบายในการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาบุคคลให้เป็นไป ตามความต้องการของชุมชนและให้เกิดประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่าย”

อัจฉราวดี บัวเกตุ (2547, หน้า 11) สรุปสาระสำคัญของความมุ่งหมายของความสัมพันธ์ ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนได้ว่า เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ในอันที่จะ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันให้โรงเรียนใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในชุมชนเพื่อสะดวกในการดำเนินงาน ของโรงเรียน รับความคิดเห็น ข้อเสนอแนะแนวทางปรับปรุงแก้ไขจากชุมชน ช่วยเหลือชุมชน ทางด้านวิชาการและอื่น ๆ อันเป็นการได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและเพื่อให้ชุมชนได้ สนับสนุนการดำเนินงานหลักของโรงเรียนให้บรรลุเป้าหมายได้สะดวกยิ่งขึ้น

จิราพร สูดคง (2548, หน้า 18) สรุปความมุ่งหมายในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง โรงเรียนกับชุมชนไว้ว่า “ความมุ่งหมายในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน คือ เพื่อให้โรงเรียนและชุมชนมีสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกันก่อให้เกิดการร่วมมือร่วมใจกันในการแก้ปัญหา และพัฒนาชุมชน”

พินิจดา วีระชาติ (อ้างอิงใน สำเร็จ คล้าจิ้น, 2548, หน้า 17) กล่าวว่า ความมุ่งหมาย การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน สรุปได้ ดังนี้

1. เพื่อสร้างเสริมสัมพันธ์ภาพระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพราะสัมพันธ์ภาพจะเป็น เครื่องมือเชื่อมโยงระหว่างโรงเรียนกับชุมชนให้มาร่วมมือกันปฏิบัติการต่าง ๆ ที่มีอยู่ให้บรรลุ จุดหมายอันเดียวกันตามที่กำหนด
2. เพื่อสร้างเสริมความรู้สึกเป็นเจ้าของให้แก่ชุมชน เนื่องจากโรงเรียนเป็นสาธารณสมบัติที่ชุมชนเป็นเจ้าของอยู่แล้ว หากแต่มอบหมายให้คณะครูเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการซึ่งมี ครูใหญ่เป็นหัวหน้า
3. เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจการของโรงเรียน กิจการต่าง ๆ ของโรงเรียน อาจ แบ่งเป็นหลายประเภท เช่น การกำหนดความมุ่งหมายและนโยบาย กิจการเกี่ยวกับการบริหาร โรงเรียน กิจการเกี่ยวกับการพัฒนาอาคารสถานที่ ตลอดจนการพัฒนาด้านวิชาการ เช่น หลักสูตร เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินงานของโรงเรียนสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ในอันที่จะพัฒนาบุตรหลานของเขา
4. เพื่อฟื้นฟูและรักษาวัฒนธรรมของชุมชน ในชุมชนที่มีวัฒนธรรมประจำอยู่มากมาย ทั้งที่เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีและศาสนา วัฒนธรรมเหล่านี้ เป็นเครื่องมือสร้างสรรค์ความดี ของชุมชน เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว เป็นศูนย์รวมทางจิตใจและเป็นสัญลักษณ์ของชุมชน ชุมชนจะ รักษาและหวงแหนอย่างยิ่ง หากโรงเรียนทำการฟื้นฟูและถ่ายทอดให้แก่เยาวชน ชุมชนจะให้ความ ร่วมมือทุกประการ เพราะชุมชนมองเห็นว่าโรงเรียนกระทำการเพื่อชุมชนอย่างแท้จริง
5. เพื่อสร้างความกลมกลืนระหว่างบ้านกับโรงเรียน เป็นที่ยอมรับว่าโรงเรียนเป็น หน่วยงานของชุมชน ดำเนินงานพัฒนาคนสำหรับชุมชน โรงเรียนกับชุมชนจึงมีการปฏิบัติไปใน ทิศทางเดียวกันทุกกรณี การดำรงชีพในชุมชนควรจะเป็นหลักสูตรของโรงเรียน ปฏิบัติการต่าง ๆ ควรเป็นของชุมชน โรงเรียนเป็นเพียงสถานที่ฝึกหัดให้เท่านั้น

สำเด็จ คล้าจิ้น (2548, หน้า 18) สรุปแนวคิดเกี่ยวกับความมุ่งหมายของการสร้าง ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนได้ว่า “การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนมี ความมุ่งหมายเพื่อให้ชุมชนมีความเข้าใจที่ดีต่อโรงเรียน อันจะทำให้โรงเรียนได้รับการส่งเสริม สนับสนุน ได้รับความร่วมมือและความช่วยเหลือจากชุมชน ซึ่งจะเอื้ออำนวยให้โรงเรียนดำเนินงาน ด้านต่าง ๆ ไปได้ด้วยดี”

อรชชา หวังสวาท (2549, หน้า19) ได้สรุปสาระสำคัญไว้ว่า “ความมุ่งหมายในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนนั้น ที่สำคัญก็คือนำโรงเรียนไปใช้ทั้งทางบ้าน โรงเรียน และชุมชน โดยทุกฝ่ายมีความเข้าใจซึ่งกันและกัน เพื่อความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันเป็นหนทางนำไปสู่การทำงานร่วมกัน และสามารถร่วมมือร่วมใจกันในการพัฒนาการจัดกิจกรรมทุกชนิดที่โรงเรียนได้จัดกระทำขึ้น และจะเป็นสื่อเผยแพร่เกียรติคุณของโรงเรียนทำให้ชุมชนเกิดความเชื่อถือ และนิยมยกย่องโรงเรียนซึ่งจะเกิดผลดีกับทุกฝ่าย”

ดังนั้นพอสรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายของความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เป็นการตั้งเป้าหมายเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการพัฒนาทั้งทรัพยากรในท้องถิ่น สภาพแวดล้อม และบุคลากรในชุมชน เพราะโรงเรียนและชุมชนต่างก็มีความสำคัญและมีส่วนร่วมในการส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาชุมชนให้เกิดประโยชน์ต่อสมาชิกในชุมชนตามความต้องการของชุมชนให้ได้มากที่สุด

3. หลักการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืนนั้นมีปัจจัยอันเป็นเงื่อนไขการเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนเพื่อที่จะนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์

1. ท่าทีของผู้บริหารโรงเรียนและครู ท่าที สโลกา การกระทำที่แสดงออกต่อชุมชนว่ามีความจริงใจ และเป็นประชาธิปไตยมากน้อยเพียงใด การไม่แปลกแยกจากวัฒนธรรมชุมชน และแสดงออกถึงความเคารพในศักดิ์ศรีของชาวบ้าน จะเป็นกลไกนำไปสู่การสร้างสัมพันธ์ที่ดี

2. การสร้างความคุ้นเคยกับสมาชิกของชุมชน ครูและผู้บริหารโรงเรียน ควรเข้าหา เข้าใจ เข้าถึง ชาวบ้าน หรือผู้นำชุมชนก่อน ทำอย่างไรให้เกิดความรู้ ความรัก ความสนิทสนม เพื่อให้ก่อให้เกิดทั้งความมีน้ำใจไมตรีและความมีสมานฉันท์เชิงญาติมิตร

3. ความเชื่อความศรัทธา ที่ชุมชนมีต่อโรงเรียน โดยเกิดจากการทำงานของผู้บริหารและครูในโรงเรียนที่เสียสละ อุทิศและทุ่มเท เพื่อบุตรหลานของชุมชน ผนวกกับการเป็นต้นแบบต้นแบบที่ดี จนเป็นที่ศรัทธา เชื่อถือ เชื่อมือ เชื่อมั่น ว่าเป็นที่พึ่งของบุตรหลานและชุมชนได้ อันนี้ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างสัมพันธ์ และการให้ความร่วมมืออันดีต่อกันด้วย

4. การให้บริการทางวิชาการ โดยทำให้โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน เป็นศูนย์รวมทางวิชาการ แหล่งรวบรวมข้อมูล ศูนย์รวมวัฒนธรรมและภูมิปัญญา โดยมีครูเป็นผู้นำทางปัญญา สามารถตอบสนองความต้องการทางประชาชนได้เต็มศักยภาพ เช่น ห้องสมุด

อิเล็กทรอนิกส์ แปลงสาริตทางการเกษตร แหล่งอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
สวนสมุนไพรม เป็นต้น

5. การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของ
ชุมชน ในรูปแบบกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน การแสวงหาเครือข่าย เช่น Sister School
เป็นต้น หรือมีส่วนร่วมด้วยช่วยกันจัดการศึกษาพัฒนาโรงเรียน การจัดการเรียนการสอนทั้งใน
รูปแบบ กำกับ ส่งเสริม สนับสนุน ปรับปรุง พัฒนา คุณภาพการศึกษาสู่ความเป็นเลิศอย่างยั่งยืน

6. การประชาสัมพันธ์เป็นสิ่งจำเป็นที่โรงเรียนควรสร้างความเข้าใจที่ดีต่อชุมชน
เพราะอาจมีบางสิ่งบางอย่างที่เข้าใจไม่ตรงกัน อาจส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน
โรงเรียนควรมีรูปแบบประชาสัมพันธ์ที่หลากหลายให้เข้าถึงชุมชนได้ทุกที่ ทุกเมื่อ ทุกโอกาส
ที่เหมาะสม

7. กิจกรรมที่โรงเรียนจัดต้องสร้างสรรค์ เป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน
มากกว่าที่โรงเรียนจะได้รับฝ่ายเดียวสำคัญต้องสอดคล้องกับปัญหาปากท้องเศรษฐกิจและชีวิตจริง
วิไลวรรณ วิทย์โรจน์ (อ้าง อิงใน สมศักดิ์ คงเที่ยง, 2544, หน้า 462) ได้เสนอวิธีสร้าง
ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนโดยแบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. การนำโรงเรียนออกสู่ชุมชน อาจใช้วิธีการดังนี้

1.1 เสนอรายงานให้ประชาชนทราบเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน

1.2 สร้างความเชื่อถือและความมั่นใจตลอดจนความนิยมในโรงเรียนให้เกิดขึ้นใน
หมู่ประชาชน

1.3 ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้าใจในความสำคัญของการศึกษา

1.4 ส่งเสริมให้ครูและผู้บริหารมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันยิ่งขึ้น สนับสนุนให้ครู
ออกเยี่ยมผู้ปกครอง

1.5 พาเด็กออกไปศึกษานอกสถานที่

1.6 สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างบ้านกับโรงเรียน

1.7 ประเมินความต้องการของผู้ปกครองในท้องถิ่นเกี่ยวกับการศึกษา

1.8 แก้วไข บัดเป่า ศิลปินฉายข้อข้องใจในสิ่งที่ทำให้ประชาชนเข้าใจผิด ๆ เพื่อช่วย
ให้ประชาชนมองโรงเรียนในแง่ดี

1.9 นำลูกเสือ ยุวกาชาดออกบำเพ็ญประโยชน์

1.10 นำนักเรียนออกสำรวจชุมชนที่นักเรียนตั้งอยู่เพื่อจะได้รับทราบปัญหาและความต้องการ

2. การนำชุมชนมาสู่โรงเรียน

2.1 โรงเรียนควรใช้แหล่งวิชาในชุมชนให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน ซึ่งครูอาจใช้แหล่งวิชาดังนี้

2.1.1 ผู้ปกครองเด็กให้ความช่วยเหลือในการเป็นวิทยากร

2.1.2 ผู้เชี่ยวชาญในอาชีพเฉพาะอย่างมาให้ความรู้และแนะนำแก่เด็ก

2.1.3 คณะกรรมการสภาตำบลหรือท้องถิ่นอาจให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินการในท้องถิ่น

2.2 ส่วนวิธีการอื่น ๆ ในการนำชุมชนมาสู่โรงเรียนนอกเหนือจากแหล่งวิชาในชุมชน มีดังนี้

2.2.1 จัดงานประจำปีแล้วเชิญผู้ปกครองและประชาชนมาร่วมงาน

2.2.2 จัดนิทรรศการแสดงผลงานของโรงเรียน

2.2.3 จัดการแสดงละครหรือการแข่งขันกีฬา

2.2.4 จัดตั้งสมาคมผู้ปกครองและครู

2.2.5 เชิญประชาชนที่สนใจเป็นคณะกรรมการสถานศึกษา

จำนน เมืองพระฝางและคณะ (2546, หน้า 12) ได้ให้ความหมายของหลักในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ไว้ว่า “หลักในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ต้องดำเนินการด้วยความบริสุทธิ์ใจ เป็นไปอย่างต่อเนื่อง ครอบคลุม เรียบง่าย ยินดีรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอจากชุมชน เน้นการติดต่อสองทาง มีความยืดหยุ่นโดยคำนึงอยู่เสมอว่าโรงเรียนได้มาจากการลงทุนของประชาชน ความร่วมมือของประชาชนจึงเป็นสิ่งที่ดีที่สุด”

ชานูวัฒน์ สุดสาคร (2547, หน้า 18) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับหลักการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ไว้ว่า “บุคคลในโรงเรียนต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่อย่างละเอียดลึกซึ้ง เพื่อที่จะสามารถปรับบทบาทให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน การดำเนินการต้องทำด้วยความบริสุทธิ์ใจตรงไปตรงมา เป็นไปในทางสร้างสรรค์ มีความต่อเนื่อง มีวิธีการหลาย ๆ อย่างที่ง่าย คล่องตัว ยืดหยุ่นได้ เหมาะสมกับสถานการณ์ เวลา และโอกาส”

ดลใจ ตันเจริญ (2547, หน้า 34) ได้สรุปหลักการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไว้ว่า “โรงเรียนต้องมีความจริงใจและเข้าใจความต้องการของชุมชน มีทัศนคติที่ดีต่อชุมชนและปฏิบัติต่อชุมชนด้วยมารยาทที่ดีและถูกต้องเหมาะสม โรงเรียนต้องใช้วิธีการที่หลากหลายในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ทั้งการให้ข้อมูลข่าวสารที่สำคัญกับชุมชน การชี้แจงการดำเนินงานของโรงเรียนให้ชุมชนทราบ ในขณะที่เดียวกันชุมชนต้องยอมรับว่าการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนนั้นจะประสบความสำเร็จได้เมื่อโรงเรียนและชุมชนร่วมมือกัน และต้องใช้เวลาอันยาวนานจึงต้องพยายามอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้บุคลากรทั้งของโรงเรียนและชุมชนต้องพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำความสามารถมาใช้ในการพัฒนาการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ”

อัฉรวาตี บัวเกตู (2547, หน้า 18) ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับหลักการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไว้ ดังนี้

1. ครูต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชนที่ตั้งอยู่และสามารถดำเนินการ โดยการปรับสภาพของบุคลากรและโรงเรียนให้เข้ากับสภาพของชุมชนนั้น ตลอดจนจัดการประชาสัมพันธ์โรงเรียน เพื่อให้ชุมชนได้รับทราบความเคลื่อนไหวของโรงเรียนอยู่เสมอ
2. การดำเนินงานระหว่างโรงเรียนกับชุมชน จะต้องเป็นไปด้วยกระบวนการไตร่ตรองทาง คือ ทั้งโรงเรียนและชุมชนจะต้องมีความเข้าใจอันดีซึ่งกันและกันและร่วมกันดำเนินงานโดยใช้กระบวนการแบบพรรคพวก
3. ต้องดำเนินการด้วยความบริสุทธิ์ใจ ตรงไปตรงมาเป็นไปในทางสร้างสรรค์และต่อเนื่อง
4. การดำเนินงานควรใช้วิธีการหลาย ๆ อย่างที่ง่ายและคล่องตัว มีการยืดหยุ่นให้เหมาะสมกับสถานการณ์ เวลา และโอกาส

ณัฐพงศ์ แก้วตาปี (อ้างอิงใน เสน่ห์ เหลือพันธ์, 2551, หน้า 17) โรงเรียนเป็นสถาบันการศึกษาที่มีความใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุด โรงเรียนเป็นแหล่งให้ความรู้และประสบการณ์ชีวิตแก่เยาวชนและสมาชิกในชุมชน ในการศึกษาหาความรู้ที่นอกจากโรงเรียนได้มีการเรียนการสอนแล้ว ผู้เรียนยังศึกษาหาความรู้ได้จากแหล่งอื่น ๆ อีกมากมาย เช่น วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณีนิยม ความเชื่อ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งสิ่งดังกล่าวเหล่านี้มีมากมายหลากหลายในชุมชน โรงเรียนจำเป็นต้องสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้เข้ามามีบทบาทในการจัดการเรียนการสอนร่วมกัน สนับสนุนกิจกรรมพัฒนาโรงเรียน

โดยการจัดตั้งในรูปแบบของสมาคมผู้ปกครองและครู สมาคมศิษย์เก่า คณะกรรมการสถานศึกษา มูลนิธิและชมรมต่าง ๆ เป็นต้น

จากแนวคิดต่าง ๆ สรุปได้ว่า “หลักการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน คือ รูปแบบหรือกระบวนการที่บุคลากรภายในโรงเรียนใช้ในการดำเนินงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ซึ่งจะต้องมีวิธีการที่หลากหลายและมีความรู้ ความเข้าใจในสภาพแวดล้อมและความต้องการของชุมชน รวมทั้งต้องมีทัศนคติที่ดีต่อความเชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ เพื่อร่วมกันพัฒนาชุมชนและความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของบุคลากรในโรงเรียนและประชาชนในชุมชน”

4. บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการดำเนินงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 ได้แจกแจงดังนี้

1. ให้มีแผนพัฒนาสถานศึกษา เพื่อใช้ในการดำเนินการจัดการศึกษาของสถานศึกษา
2. เป็นผู้นำในการจัดการทำหลักสูตร โดยร่วมประสานกับบุคลากรทุกฝ่ายเพื่อกำหนด วิสัยทัศน์ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ตลอดจนสาระตามหลักสูตรของสถานศึกษา
3. จัดให้มีการประชาสัมพันธ์หลักสูตรสถานศึกษา
4. สนับสนุนการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้
5. สนับสนุนให้บุคลากรทุกฝ่ายของสถานศึกษาได้รับความรู้ และความสามารถจัดทำหลักสูตรของสถานศึกษา รวมทั้งพัฒนาบุคลากรให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้
6. จัดให้มีการนิเทศภายในเพื่อนิเทศ กำกับ ติดตามการใช้หลักสูตรอย่างมีระบบของหลักสูตรสถานศึกษาให้ทันสมัย สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และท้องถิ่น

ศาสตรา สุริยารังสรรค์ (2545, หน้า 44) ได้สรุปบทบาทผู้บริหารโรงเรียนในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไว้ว่า “ผู้บริหารโรงเรียนควรมีบทบาทในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ตามหน้าที่ในฐานะเป็นหัวหน้าสถานศึกษา โดยเป็นผู้กำหนดแนวทางและรูปแบบของการดำเนินงานและในบางครั้งต้องลงมือปฏิบัติงานด้วยตนเองเพื่อให้เกิดผลดีที่สุด นอกจากนี้ยังทำหน้าที่เป็นผู้แก้ปัญหาบางประการแก่ชุมชน รวมทั้งนำวิธีการใหม่ ๆ หรือการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีสู่ชุมชน บทบาทอีกประการหนึ่ง คือ บุคลิกภาพและการวางตัวของผู้บริหารในหมู่ประชาชน เช่น ความจริงใจ ความเป็นกันเอง การยกย่องให้เกียรติชุมชน และบุคลากรในชุมชน

การเยี่ยมเยียนชุมชนเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เป็นผู้ประสานงานให้บุคลากรในโรงเรียนและท้องถิ่นได้มีโอกาสร่วมมือกันพัฒนาโรงเรียนและชุมชน

อัจฉราวดี บัวเกตุ (2547, หน้า 12) ได้สรุปบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไว้ ดังนี้

1. ศึกษาความเข้าใจชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ ใช้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชนให้เป็นประโยชน์ในการเรียนการสอนให้มากที่สุดเพื่อชีวิตที่ดีของเด็กและชุมชน
2. ประชาสัมพันธ์กิจกรรมและการดำเนินงานของโรงเรียนแก่ชุมชน
3. ประพฤติตนเป็นแบบอย่างของพลเมืองดีตามวิถีทางของประชาธิปไตย มีจริยธรรมและวัฒนธรรมเป็นที่เชื่อถือของชุมชน
4. ร่วมมือกับชุมชนในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อประโยชน์และความก้าวหน้าของชุมชน
5. ให้การศึกษาแก่ชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นในทุก ๆ ด้าน

จำนัน เมืองพระฝางและคณะ (2546, หน้า 17) ได้สรุปบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนต่องานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ไว้ว่า “ผู้บริหารโรงเรียนต้องพยายามสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ต้องเข้าเยี่ยมเยียนชุมชน ประชาสัมพันธ์งานของโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง ศึกษาชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่อย่างละเอียดทุกด้าน บริการความรู้ วัสดุอุปกรณ์ เครื่องใช้ต่าง ๆ ต่อชุมชน เป็นผู้ประสานงานเพื่อแก้ปัญหาให้แก่ชุมชน ทำตนให้เป็นที่นับถือศรัทธา อุทิศตนทำงานทั้งในเวลาและนอกเวลาราชการ มีความคิดริเริ่มทำสิ่งใหม่ ๆ จัดกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้น โดยพยายามให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมให้มากที่สุด แสวงหาวิทยากรท้องถิ่นที่มีความรู้เฉพาะด้าน มาช่วยสอน ประสานความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่น ๆ มาช่วยพัฒนา และให้ความรู้ความเข้าใจ ด้านสวัสดิการ อาชีพ สุขภาพอนามัยแก่ชุมชน และสุดท้ายเป็นผลย้อนกลับทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาโรงเรียนได้บรรลุเป้าหมายจนเกิดประสิทธิผลต่อการศึกษา”

สำเริง คล้าจัน (2548, หน้า 24) ได้สรุปบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาไว้ว่า “ผู้บริหารมีบทบาทต่อชุมชนในการให้ความเป็นกันเอง ความเป็นมิตรกับคนในชุมชน เข้าร่วมงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่หมู่บ้านหรือคนในชุมชนได้จัดขึ้น ตื่นตัวในการพัฒนาโรงเรียน รู้จักใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในหมู่บ้านนำมาใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนและพยายามให้ชาวบ้านเกิดทัศนคติที่ดีต่อโรงเรียนและครู

ทุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ (อ้างอิงใน ธรรมนูญ ชื่นใจชน และคณะ. 2549, หน้า 10) กล่าวว่าความสำเร็จในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับผู้บริหารผู้บริหารจึงควรมีลักษณะดังนี้คือ

1. จะต้องเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนว่าเป็นงานสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาการศึกษา
2. อุทิศตนทำงานทั้งในเวลาและนอกเวลาราชการ เป็นคนที่ไวต่อปัญหาและสามารถแก้ไขปัญหาได้ลุล่วงไปได้อย่างรวดเร็ว
3. ทำตนให้เป็นที่รักใคร่นับถือแก่ประชาชน
4. ต้องค้นคว้าหาความรู้อยู่เสมอ ทันสมัย และทันต่อเหตุการณ์
5. เป็นคนที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
6. พยายามนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ให้เป็นประโยชน์ เพราะบุคคลในท้องถิ่นย่อมมีความสามารถหลายอย่าง งานใดที่มีผู้เชี่ยวชาญควรมอบหมายให้คนอื่นทำได้
7. ยึดหลักความเป็นประชาธิปไตยในการทำงาน

ธีระ รุญเจริญ (2550, หน้า 257 - 258) หลักการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเป็นงานสำคัญอย่างหนึ่งของผู้บริหารโรงเรียน ที่จะต้องจัดให้มีขึ้น เพื่อความเจริญก้าวหน้าและมั่นคงของโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องสร้างมนุษยสัมพันธ์กับบุคคล 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ บุคลากรภายในโรงเรียนและบุคคลในชุมชนรอบโรงเรียน ในการสร้างมนุษยสัมพันธ์นั้น ผู้บริหารโรงเรียนควรคำนึงถึงหลัก 6 ประการ คือ

1. ผู้บริหารโรงเรียนควรถือว่า โรงเรียนเป็นของประชาชน รัฐจัดโรงเรียนขึ้นเพื่อประโยชน์ของประชาชน
2. ผู้บริหารโรงเรียนควรใกล้ชิดกับประชาชน มีงานทางวัฒนธรรมและศาสนาที่เหนียวแน่นที่จะไปร่วมกับเขาได้ก็ควรไป ไม่ว่าจะเป็สิ่งที่เราเห็นด้วยหรือไม่ ทั้งนี้ เพื่อรักษามนุษยสัมพันธ์และความร่วมมือที่ดีกับประชาชน
3. ผู้บริหารโรงเรียนควรเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรู้เห็นกิจการของโรงเรียนตามสมควร หรือทุกโอกาสที่ทำได้
4. แนะนำให้ครูออกไปพบปะผู้ปกครอง หรือเยี่ยมเยียนนักเรียนที่บ้าน ถ้าพอจะทำได้ และสถานการณ์อำนวย เพื่อสร้างความสัมพันธ์ส่วนตัวตามวัฒนธรรมไทย

5. มีทางใดที่โรงเรียนพอจะช่วยพัฒนาชาวบ้าน ด้วยการให้การศึกษาด้านวิชาสามัญและวิชาชีพ ผู้บริหารโรงเรียนไม่ควรเพิกเฉย แต่ควรจัดให้ทุกโอกาสที่พอจะทำได้

6. การรับความช่วยเหลือทางการเงิน ซึ่งนำมาบำรุงโรงเรียน ควรให้เกียรติแก่ผู้ให้โดยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ประกาศให้ชุมชนทราบ เป็นต้น

พอสรุปได้ว่าบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการดำเนินงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน จะต้องมีความรู้ ความสามารถ มีวิสัยทัศน์ในการบริหารการศึกษาให้ทันสมัยกับการเปลี่ยนแปลง มีภาวะผู้นำ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีเป็นที่ยอมรับในชุมชนและมีความเป็นประชาธิปไตย มีแนวทางในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ทั้งในด้านการประชาสัมพันธ์โรงเรียน ด้านการให้บริการชุมชน ด้านการสนับสนุนและใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาในท้องถิ่น เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ในการเรียนการสอนของนักเรียนเป็นสำคัญ ด้านการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและหน่วยงานอื่น และด้านการขอรับการสนับสนุนจากชมรม สมาคม มูลนิธิฯ และหน่วยงานภายนอก เพื่อให้โรงเรียนและชุมชนมีความเข้าใจอันดีต่อกัน ปราศจากอคติ ซึ่งจะสามารถช่วยสร้างความเข้มแข็งและพัฒนาคุณภาพนักเรียนและประชาชนในชุมชนได้เป็นอย่างดี

5. มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

มาตรฐานการศึกษาและตัวบ่งชี้ ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน: ประถมศึกษาและมัธยมศึกษา (ส.ม.ศ.) ได้กำหนดมาตรฐานไว้ดังนี้

1. มาตรฐานด้านผู้เรียน
2. มาตรฐานด้านครู
3. มาตรฐานด้านผู้บริหาร

ซึ่งมาตรฐานด้านผู้บริหาร มีมาตรฐานที่มีความเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน คือ มาตรฐานที่ 14 สถานศึกษาส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา มี 2 ตัวบ่งชี้ คือ

1. สถานศึกษามีระบบและกลไกในการส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา
2. สถานศึกษามีกิจกรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา

อีกประการ มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดมาตรฐานไว้ 4 ด้าน ดังนี้

1. มาตรฐานด้านคุณภาพผู้เรียน
2. มาตรฐานด้านการเรียนการสอน
3. มาตรฐานด้านการบริหารและการจัดการศึกษา
4. มาตรฐานด้านการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้

ซึ่งมาตรฐานด้านการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ มีมาตรฐานที่มีความเกี่ยวข้องกับ
ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน คือ มาตรฐานที่ 17 สถานศึกษามีการสนับสนุนและ
ใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาในท้องถิ่น โดยในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช
2550 มาตรา 43 บัญญัติให้รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาให้
ผู้เรียนเกิดความรู้คู่คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้
สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกที่
ถูกต้องเกี่ยวกับการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
สนับสนุนการค้นคว้า วิจัยในศิลปวิทยาการต่าง ๆ เร่งรัดการศึกษาวិทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
เพื่อการศึกษา พัฒนาประเทศ พัฒนาการวิชาชีพครูและส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นศิลปวัฒนธรรม
ของชาติ รวมทั้งการจัดการศึกษาของรัฐให้ค้ำประกันถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
และเอกชน ตามกฎหมายการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545. หน้า 17)

6. ขอบข่ายการดำเนินงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 64 - 65)
ได้บัญญัติให้มีการกระจายอำนาจการบริหารจัดการศึกษาทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ
การบริหารบุคคล และงานบริหารทั่วไป โดยมีบทบาทหลักในการประสาน ส่งเสริม สนับสนุนและ
อำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในการให้บริการการศึกษาทุกรูปแบบ ตลอดจนการมีส่วนร่วมของ
บุคคล ชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้โรงเรียนสามารถแสดงบทบาทของการให้และการรับ
ความช่วยเหลือได้อย่างเต็มที่ วิธีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนให้สอดคล้อง
กับการบริหารโรงเรียน ครอบคลุมงาน 6 ด้าน ดังนี้

1. การส่งเสริมและประสานงานการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตาม
อัธยาศัย

2. การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา
3. การส่งเสริมงานกิจการนักเรียน
4. การประชาสัมพันธ์งานการศึกษา
5. การส่งเสริม สนับสนุนและประสานงานการจัดการศึกษาบุคคล ชุมชน องค์กร

หน่วยงานและสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา

6. งานประสานราชการกับเขตพื้นที่การศึกษาและหน่วยงานอื่น

จำนัน เมืองพระฝาง และคณะ (2546) ได้กล่าวถึงการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ว่ามีลักษณะเป็นความสัมพันธ์ 2 ทาง คือ ทั้งโรงเรียนและชุมชนมีบทบาทเป็นทั้งผู้ให้บริการและผู้รับบริการ งานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนจึงเกี่ยวพันอยู่กับการดำเนินการเพื่อให้โรงเรียนสามารถทำหน้าที่ผู้ให้บริการและผู้รับบริการ ให้ความร่วมมือ การสนับสนุน และความช่วยเหลือได้อย่างเต็มที่ โดยทั่วไปแล้วงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน มีขอบข่ายครอบคลุมงานทั้ง 5 ด้าน ดังต่อไปนี้

1. การประชาสัมพันธ์โรงเรียน
2. การให้บริการชุมชน
3. การร่วมกิจกรรมของชุมชน
4. การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน
5. การเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานอื่น

สุรางค์ ลำดวน (2547, หน้า 18) ได้กล่าวถึงการบริหารจัดการงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ว่าเป็นบทบาทหน้าที่ของบุคลากรทุกฝ่ายที่จะต้องร่วมมือร่วมใจกัน เพื่อให้การดำเนินงานด้านต่าง ๆ ประสบผลสำเร็จบรรลุตามวัตถุประสงค์ โดยเฉพาะผู้บริหารโรงเรียนจะต้องเป็นแกนหลักในการบริหารจัดการ และเสนอขอขยายการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน มีรายละเอียดดังนี้

1. งานให้บริการชุมชน
2. งานรับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชน
3. งานเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานอื่น ๆ
4. งานเกี่ยวกับคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
5. งานจัดตั้งกลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิ
6. งานประชาสัมพันธ์

จากขอบข่ายงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของผู้วิจัยและนักวิชาการหลายท่าน พอสรุปได้ว่า ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนนั้นจะต้องดำเนินการให้ครอบคลุม โดยโรงเรียนและชุมชนต้องเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ ทั้งนี้ในการดำเนินงานจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจอันดี มีความจริงใจ ให้เกียรติซึ่งกันและกัน มีกิจกรรมร่วมกันอย่างหลากหลาย และที่สำคัญ สถานศึกษาและชุมชนจะต้องมีการพัฒนาไปพร้อมกันอย่างมีคุณภาพและต่อเนื่อง ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ใช้แนวทางการดำเนินงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน จากผู้วิจัยและนักวิชาการหลายท่าน ซึ่งขอบข่ายที่ต้องการศึกษามี 5 ด้าน คือ ด้านการประชาสัมพันธ์โรงเรียน ด้านการให้บริการชุมชน ด้านการสนับสนุนและใช้แหล่งเรียนรู้ และภูมิปัญญาในท้องถิ่น ด้านการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและหน่วยงานอื่น และด้านการขอรับการสนับสนุนจากชมรม สมาคม มูลนิธิ และหน่วยงานภายนอก โดยด้านการสนับสนุนและใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาในท้องถิ่น ได้ดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ ด้านการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ เพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐานที่ 17 ว่าด้วยเรื่อง สถานศึกษามีการสนับสนุนและใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาในท้องถิ่น ซึ่งเป็นมาตรฐานที่มีความเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

ดังนั้น สภาพการดำเนินงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน มีขอบข่ายที่ต้องดำเนินงาน 5 ด้าน ดังหัวข้อต่อไปนี้

ด้านการประชาสัมพันธ์โรงเรียน

สมคิด บางโม (2545) ได้กล่าวว่า การประชาสัมพันธ์สถานศึกษา เป็นกระบวนการที่มีแผนและกระทำต่อเนื้อที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างสถานศึกษากับชุมชนโดยใช้กระบวนการสองทาง (Two-way Process) คือ สถานศึกษาเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารความเคลื่อนไหว ตลอดจนแนวความคิดต่าง ๆ ด้วย

สมคิด บางโม (2545) ได้เสนอแนะเครื่องมือที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์สถานศึกษาไว้ดังนี้

1. คำพูด (Spoken Words) หมายถึง การใช้ถ้อยคำเจรจาปราศรัยกับผู้ปกครองนักเรียน ผู้ที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษา ตลอดจนบุคคลทั่วไป การใช้คำพูดเป็นเครื่องมือในการประชาสัมพันธ์สถานศึกษา กระทำได้ในเรื่องของการกล่าวต้อนรับแก่ผู้มาติดต่อทุกระดับอย่างประทับใจ มารยาทในการรับโทรศัพท์ การพูดคุยในลักษณะตัวต่อตัว รวมถึงการพูดในโอกาสต่าง ๆ เช่น การบรรยาย การอบรม การปราศรัย การปาฐกถา การอวยพร เป็นต้น

2. หอกระจายข่าว (Spoken Tower) หมายถึง การพูดทางเครื่องขยายเสียงเพื่อให้ประชาชนได้ยินในบริเวณกว้างออกไป ในเขตรัศมีการให้บริการของสถานศึกษาซึ่งเป็นลักษณะของการสื่อสารทางเดียว (One-way Communication) กระทำในลักษณะของการแจ้งเพื่อทราบหรือการประกาศให้ทราบโดยทั่วกัน

3. วิทยุกระจายเสียง (Radio) หมายถึง การประชาสัมพันธ์สถานศึกษา โดยการส่งข้อความสั้น ๆ ให้แก่สถานีวิทยุกระจายเสียงในเขต ที่ซึ่งได้ประกาศ ได้แจ้งเตือนการส่งบทความให้ทางวิทยุหรืออาจจะให้มีการดำเนินรายการวิทยุกระจายเสียงของสถานศึกษาเองก็ได้

4. หนังสือพิมพ์ (Newspaper) หมายถึง ลงข่าวของสถานศึกษาทางหนังสือพิมพ์ทั่วไป ที่มีจำหน่ายอยู่ในท้องตลาด เครื่องมือประเภทนี้กระทำได้ในลักษณะของการให้ความสัมพันธ์ทางหนังสือพิมพ์ของผู้บริหารสถานศึกษาหรือบุคลากรอื่นที่ได้รับมอบหมายการแจกข่าว การให้ข่าว การเชิญนักข่าวหนังสือพิมพ์มาทำข่าวของสถานศึกษา การแถลงข่าวอย่างเป็นทางการ ตลอดจนการให้ความสะดวกแก่ผู้สื่อข่าว เมื่อบุคคลดังกล่าวมาขอข้อมูลจากสถานศึกษา เป็นต้น

5. โทรทัศน์ (Television) หมายถึง การประชาสัมพันธ์สถานศึกษาโดยการเผยแพร่กิจกรรมของสถานศึกษาด้วยการออกอากาศ ซึ่งแสดงให้เห็นทั้งรูปภาพและเสียงไปพร้อม ๆ กัน เป็นการออกอากาศที่ห้องส่งหรืออาจจะเป็นสนามกลางแจ้งก็ได้ หรืออาจจะบันทึกเป็นเทปโทรทัศน์ แล้วนำออกอากาศทางสถานีอีกครั้ง ตามลำดับของการจัดรายการ ซึ่งอาจเรียกว่าเป็นการถ่ายทอดสดหรือการบันทึกเทปโทรทัศน์ เป็นไปตามความเหมาะสม

6. วีดิทัศน์ (V.D. Visual) หมายถึง การจัดทำหรือการบันทึกเทปโดยใช้กล้องวีซีดีที่มีอยู่โดยทั่วไป ซึ่งทางสถานศึกษาสามารถมอบหมายให้ครู เป็นผู้รับผิดชอบในการจัดทำหรืออาจจะมอบหมายให้ฝ่ายประชาสัมพันธ์สถานศึกษาเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการบันทึก เก็บภาพกิจกรรมของสถานศึกษาไว้ เมื่อมีโอกาสอันเหมาะสมจะได้ขอความร่วมมือไปยังสถานีโทรทัศน์ โรงภาพยนตร์ ให้ช่วยประชาสัมพันธ์กิจกรรมของสถานศึกษาตามโอกาสเหมาะสมต่อไป

7. เอกสารสิ่งพิมพ์ (Printed Material) หมายถึง สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่สถานศึกษาจัดทำขึ้น โดยมีความหมายไปในด้านการสื่อสารและการประชาสัมพันธ์ บอกกล่าวเรื่องราวและข้อมูลให้ได้รับทราบโดยทั่วกัน เป็นลักษณะของการสื่อสารทางเดียว (One-way Communication) โดยทั่วไป ได้แก่ จดหมายข่าว แผ่นพับ โปสเตอร์ วารสาร และหมายความรวมถึงข้อความที่ทางสถานศึกษาได้เขียนไว้บนกำแพง ซึ่งเป็นรั้วของสถานศึกษา เป็นต้น

8. การจัดนิทรรศการ (Display) หมายถึง การนำเสนอผลงานกิจกรรมของสถานศึกษา ซึ่งเป็นผลงานของนักเรียนในลักษณะต่าง ๆ เพื่อเชิญชวนผู้ชมให้มาชมภาพกิจกรรมที่หลากหลาย ทั้งในลักษณะเป็นของจริง ของจำลอง และรูปภาพ เป็นต้น

9. การจัดงานพิเศษ (Special Project) หมายถึง การจัดงานพิเศษของสถานศึกษาเป็น ครั้งคราว หรือเป็นงานประเพณีก็ได้ เพื่อเป็นการถือโอกาสประชาสัมพันธ์ผลงานของสถานศึกษา ไปด้วย เช่น งานวันครบรอบ 50 ปี หรือครบรอบ 100 ปี งานวันแจกประกาศนียบัตร งานวันเด็กหรือ อาจจะเป็นการเข้าร่วมกิจกรรมกับหน่วยงาน เช่น เข้าร่วมกิจกรรมการจัดงานวันครู การจัดงานของ ชุมชน เป็นต้น

สัน สุขม่วง (2546, หน้า 42) ได้สรุปว่า “การประชาสัมพันธ์โรงเรียนเป็นวิธีการของ โรงเรียนในอันที่จะสร้างให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อให้ประชาชนมี ความรู้ ความเข้าใจและสนับสนุนร่วมมือซึ่งกันและกัน โรงเรียนควรจัดทำเอกสาร สิ่งพิมพ์เผยแพร่ ข่าวสารหรือกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนจัดให้มีการออกเสียงตามสายในเรื่องต่าง ๆ จัดทำรายงาน ผลการเรียน ความประพฤติของนักเรียนให้ผู้ปกครองทราบเป็นระยะ บริการตรวจสอบสุขภาพของ นักเรียน จัดให้มีการแสดงผลงานทางวิชาการ มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ ของทางโรงเรียน จัดเจ้าหน้าที่รับผิดชอบการประชาสัมพันธ์และจัดตั้งศูนย์บริการข่าวสารข้อมูลแก่ชุมชน”

สุรางค์ ลำดวน (2547, หน้า 19) ได้กล่าวถึงความหมายไว้ว่า “การประชาสัมพันธ์ โรงเรียนเป็นงานที่ผู้บริหารต้องให้ความสำคัญ เพราะเป็นงานเผยแพร่ข่าวสารการดำเนินการของ โรงเรียนให้ชุมชนทราบ และมีความภูมิใจในผลงานร่วมกัน รวมทั้งจะเป็นการสร้างความเข้าใจอัน ดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ซึ่งช่วยให้โรงเรียนปฏิบัติงานด้วยความสะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น กิจกรรมที่ ปฏิบัติ เช่น การประชุมผู้ปกครอง การจัดทำจุลสารสิ่งพิมพ์ ป้ายประกาศ การพบปะเยี่ยมเยียน การออกข่าวทางสื่อสารมวลชน การจัดทำหอกระจายข่าวเสียงตามสายหรือการพูดประชาสัมพันธ์ ในงานพิธีต่าง ๆ ที่มีโอกาส เป็นต้น”

สมยศ ยิ่งยศเมธี (2550, หน้า 33) ได้กล่าวถึงความหมายไว้ว่า การประชาสัมพันธ์ โรงเรียน คือ การเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินงานของโรงเรียน เพื่อสร้างความเข้าใจอันดี ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน อันจะช่วยให้โรงเรียนปฏิบัติงานได้สะดวกยิ่งขึ้น ในข่าวยานนี้ อาจ พิจารณาจากกิจกรรมต่อไปนี้

1. การประชุมผู้ปกครอง เพื่อชี้แจงการปฏิบัติงานของโรงเรียน
2. การจัดทำจุลสารหรือพิมพ์เผยแพร่

3. จัดทำป้ายประกาศเผยแพร่ข่าวสารของทางโรงเรียน

4. การพบปะเยี่ยมเยียนในวาระที่เหมาะสม

จากวัตถุประสงค์ของการประชาสัมพันธ์สถานศึกษาดังกล่าวข้างต้น ซึ่งให้เห็นว่าผู้ที่ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าประชาสัมพันธ์สถานศึกษาต้องรับผิดชอบสูงสุดเนื่องด้วยในการปฏิบัติงานประชาสัมพันธ์สถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาได้มอบหมายให้ครูในสถานศึกษาไปดำเนินการ อย่างไรก็ตาม ความรับผิดชอบสูงสุดต้องเป็นผู้บริหารสถานศึกษานั้นเอง งานประชาสัมพันธ์สถานศึกษาจะปรากฏออกมาให้ภาพลักษณ์เชิงบวกหรือเชิงลบ ประการสำคัญคือ ความสามารถในการวางแผนของผู้บริหารสถานศึกษา โดยจะต้องวางแผนการดำเนินงานด้านประชาสัมพันธ์ให้ดีและต้องกระทำอย่างต่อเนื่องตามวาระที่ได้ทำการตกลงกับผู้เกี่ยวข้องไว้ หรืออาจจะมีควมถี่เพิ่มขึ้นหากว่ากิจกรรมพิเศษเกิดขึ้น อาจจะมีเรียกเป็นฉบับพิเศษก็ได้

การประชาสัมพันธ์สถานศึกษาเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ ในการนำเสนอผลงานความสำเร็จของสถานศึกษาในลักษณะต่าง ๆ ทั้งที่เป็นผลงานของนักเรียนและคณะครูอาจารย์ให้ทุกคนได้ชื่นชมยินดีกับความสำเร็จและสถานศึกษาต้องมอบความสำเร็จดังกล่าวคืนกลับไปเป็นของชุมชนด้วยเหตุผลที่ว่า หากชุมชนไม่ให้ความร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมทุนทรัพย์ ซึ่งเป็นส่วนที่สำคัญแล้ว สถานศึกษาซึ่งประกอบด้วย ครู อาจารย์ นักเรียน และบุคลากรทางการศึกษาอื่น ๆ ซึ่งมีอยู่จำนวนน้อยนิดจะไม่สามารถทำงานให้ประสบผลสำเร็จได้

ดร. สุนทรายุทธ (2551, หน้า 453 - 455) ได้กล่าวถึงการประชาสัมพันธ์โรงเรียน ว่ามีเป้าหมายที่สำคัญที่สุด คือ ความเข้าใจอันดีระหว่างโรงเรียนกับประชาชน หรือสถาบันต่าง ๆ อันจะเป็นรากฐานในการพัฒนาการศึกษาให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้น วัตถุประสงค์ของการประชาสัมพันธ์โรงเรียน จึงดำเนินการประชาสัมพันธ์เพื่อสิ่งต่อไปนี้

1. ส่งเสริมให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษา โดยโรงเรียนใช้วิธีการการประชาสัมพันธ์สร้างจิตสำนึก ความรู้ ความเข้าใจให้เกิดขึ้นในหมู่ครู นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน ว่าโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ทุกคนเป็นเจ้าของและเป็นหน้าที่ของแต่ละคนที่ต้องให้ความร่วมมือในการจัดและพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนด้วย

2. เพื่อเป็นการแถลง หรือแจ้งข่าวสารต่าง ๆ ให้ประชาชนทราบความเคลื่อนไหว การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับกิจกรรมของโรงเรียน นักเรียน และการจัดการศึกษา

3. สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่าง นักเรียน ครู ผู้ปกครองและประชาชนในชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ โดยอาศัยโรงเรียนเป็นทั้งศูนย์ประชาคม ศูนย์การศึกษา และศูนย์วัฒนธรรมของชุมชน

4. สร้างความเชื่อถือ ศรัทธา ความนิยมและความมั่นใจในโรงเรียนให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน

5. ส่งเสริมให้ครู นักเรียนและผู้ปกครอง มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันร่วมมือกันในการแก้ปัญหาของเด็กทั้งทางโรงเรียนและที่บ้าน

6. เพื่อให้ครู นักเรียน ผู้ปกครอง เข้าใจในระเบียบกฎเกณฑ์และเหตุผลความจำเป็นที่ต้องมีกฎระเบียบให้เข้าใจตรงกัน และให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามระเบียบกฎเกณฑ์ของโรงเรียน

7. ประเมินความต้องการของผู้ปกครองและประชาชนในท้องถิ่นที่มีต่อการศึกษา เพื่อโรงเรียนจะได้หาทางสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของชุมชน

8. ช่วยแก้ไข ขจัดปัดเป่า และป้องกันความขัดแย้ง บรรเทาข้อข้องใจทั้งหลายด้วยการคาดการณ์ล่วงหน้าและค้นหาจุดบกพร่องต่าง ๆ ที่ครู นักเรียน ผู้ปกครองและประชาชนที่มีต่อโรงเรียนให้หมดสิ้นไป และพยายามสร้างสิ่งที่จะทำให้ประชาชนมองโรงเรียนในแง่ดีก่อให้เกิดความศรัทธา เลื่อมใสโรงเรียนอย่างแท้จริง

9. เพื่อเปิดโอกาสให้ฝ่ายต่าง ๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เสนอแนะเพื่อปรับปรุง ให้แนวความคิด มิใช่เพียงแต่เป็นความต้องการของครูหรือโรงเรียนเท่านั้น

10. เพื่อส่งเสริมสนับสนุนหรือชักชวน ให้ผู้ปกครองและประชาชนเข้ามามีส่วนช่วยเกื้อกูลกิจการด้านต่าง ๆ ด้วยกำลังกาย จิตใจ ปัญญาความคิด วัสดุ ตลอดจนเงินด้านการเงินที่โรงเรียนขาดแคลน เพื่อโรงเรียนจะได้บรรลุในการจัดการศึกษา ตามเป้าหมายอย่างสมบูรณ์

เสน่ห์ เหลือพันธ์ (2551, หน้า 24) ได้สรุปงานประชาสัมพันธ์โรงเรียนไว้ว่า “งานประชาสัมพันธ์โรงเรียนเป็นงานที่ผู้บริหารจะต้องให้ความสำคัญ เพราะเป็นงานที่จะเผยแพร่ข่าวสาร การดำเนินงานของโรงเรียนให้ชุมชนทราบ และมีความภูมิใจในผลงานร่วมกัน ทั้งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนอันจะช่วยให้โรงเรียนปฏิบัติงานด้วยความสะดวกราบรื่นยิ่งขึ้น กิจกรรมที่ปฏิบัติโดยทั่วไป เช่น การประชุมผู้ปกครอง การจัดทำจุลสารสิ่งพิมพ์ ป้ายประกาศ การพบปะเยี่ยมเยียน การออกข่าวทางสื่อมวลชน การจัดทำหอกระจายข่าวเสียงตามสาย หรือการพูดประชาสัมพันธ์ในงานพิธีต่าง ๆ ที่มีโอกาส เป็นต้น”

สรุปได้ว่า “การประชาสัมพันธ์โรงเรียน หมายถึง วิธีการต่าง ๆ ของโรงเรียนที่มีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารจากโรงเรียนสู่หน่วยงานต่างๆ และชุมชนในท้องถิ่น โดยมีการวางแผนและมีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน”

ด้านการให้บริการชุมชน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2540, หน้า 21) ได้ให้ความหมายการให้บริการชุมชน คือ การบริการที่โรงเรียนให้กับชุมชนตามความสามารถที่โรงเรียนจะดำเนินการได้ ได้แก่ การให้บริการด้านข่าวสารข้อมูล วิชาการ อาชีพ การให้คำแนะนำ คำปรึกษา การให้บริการอาคารสถานที่ หรือวัสดุอุปกรณ์ การให้บริการด้านสวัสดิการ เช่น ที่พักผ่อนหย่อนใจ สนามกีฬา สหกรณ์ร้านค้า เป็นต้น

ซรุณ สุทรนนท์ (2546, หน้า 24-25) ได้กล่าวถึงการให้บริการชุมชนไว้ว่า นอกจากการจัดกิจกรรมด้านต่าง ๆ โรงเรียนควรจัดบริการให้แก่ชุมชนเพื่อความสะดวกและความประหยัด มีโรงเรียนจำนวนไม่น้อยที่มีสภาพความพร้อมดีกว่าชุมชน เช่น บ่อน้ำ น้ำประปา เครื่องขยายเสียง โต๊ะเก้าอี้ เครื่องใช้ต่าง ๆ เมื่อเป็นเช่นนี้โรงเรียนควรพิจารณาให้บริการแก่ชุมชนอย่างทั่วถึงและควรกำหนดกฎเกณฑ์ในการให้บริการไว้เพื่อจะหลีกเลี่ยงสิ่งที่จะให้บริการนั้น คงทนให้สามารถให้บริการได้ตลอดไป สิ่งที่โรงเรียนสามารถจะจัดเป็นบริการแก่ชุมชน ได้แก่

1. ด้านอาคารสถานที่ โรงเรียนเป็นสถานที่ให้บริการแก่นักเรียนจำนวนมากอยู่แล้ว โรงเรียนจึงเหมาะสมสำหรับกิจกรรมที่มีคนจำนวนมากด้วย ดังนั้น หากชุมชนขอใช้อาคารบริเวณของโรงเรียนเพื่อจัดกิจกรรมต่าง ๆ แล้ว โรงเรียนจะต้องจัดอำนวยความสะดวกให้เป็นอย่างดี

2. ด้านเครื่องใช้ ได้แก่ เครื่องใช้ที่ยกเคลื่อนที่ได้ เช่น โต๊ะ เก้าอี้ โต๊ะบูชา ถ้วยชาม เครื่องขยายเสียง ฯลฯ ซึ่งชุมชนไม่มีใช้เป็นประจำเพื่อกิจการของชุมชน ครอบครัว หรือหมู่บ้าน อาจจะมาขอยืมใช้ โรงเรียนควรเอื้ออำนวยตามสมควร

3. ด้านความรู้ เป็นบริการที่พัฒนาคนให้มีความคิดและความรู้ตลอดจนสติปัญญา อันจะเป็นประโยชน์แก่ตนเองและชุมชน โรงเรียนควรจัดรายการประเภทให้ความรู้แก่ประชาชนในชุมชน เช่น จัดบรรยายธรรม การปกครอง การเกษตร การเลี้ยงดูทารก การอนามัย เป็นต้น

4. ด้านสวัสดิการ เป็นบริการที่โรงเรียนจัดขึ้นสำหรับแก้ปัญหาของความต้องการตลอดจนช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจแก่ชุมชน ได้แก่ การจัดสถานที่ สำหรับพักผ่อนหย่อนใจ บริการโรงฝึกงานเพื่อซ่อมเครื่องมือการเกษตร เป็นต้น

5. ด้านบุคลากร ได้แก่ ครู นักเรียน และนักการภารโรง บุคลากรเหล่านี้สามารถให้บริการและความช่วยเหลือร่วมมือกับชุมชน ได้ทั้งในด้านแรงงาน ความคิดและด้านอื่น ๆ

ชานูวัฒน์ สุดส าคร (2547, หน้า 24) ได้สรุปการบริการชุมชนไว้ว่า “การบริการชุมชน หมายถึง การบริการด้านต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดให้ชุมชนตามกำลังความสามารถที่โรงเรียนจะกระทำได้เพื่อเสริมสร้างสังคมในชุมชนให้ดีขึ้น ซึ่งโรงเรียนอาจจะบริการชุมชนในด้านความรู้ทางวิชาการ และวิชาชีพด้านสุขอนามัย โภชนาการ และนันทนาการ ศิลปกรรม ประเพณี การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม อาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนเทคโนโลยีสารสนเทศต่าง ๆ ซึ่งประชาชนที่เข้ารับการบริการย่อมแตกต่างกันในด้านความรู้พื้นฐาน ประสบการณ์ ดังนั้น การให้บริการแก่ชุมชน ผู้ให้บริการจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจในเทคนิคต่าง ๆ เป็นอย่างดี สามารถใช้เทคนิคได้อย่างถูกต้อง เหมาะสมกับความมุ่งหมาย”

อัจฉราวดี บัวเกตู (2547, หน้า 23) ได้สรุปการให้บริการแก่ชุมชนไว้ว่า “การให้บริการแก่ชุมชน คือ การให้บริการด้านต่าง ๆ แก่ชุมชน เช่น การให้บริการทางวิชาการ การให้คำแนะนำ หรือการปรึกษาหารือในกิจกรรมของชุมชน การให้บริการด้านอาคารสถานที่หรือวัสดุอุปกรณ์ เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น กิจกรรมศาสนา การเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น หรือกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ โรงเรียนในฐานะที่เป็นสถาบันผู้นำของชุมชนเป็น ศูนย์รวมของชุมชน การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนย่อมเป็นการเสริมสร้างความเข้าใจระหว่างโรงเรียนกับชุมชนได้อย่างดียิ่ง”

สรุปได้ว่า การให้บริการชุมชน หมายถึง การให้บริการด้านต่าง ๆ แก่ชุมชน ตามกำลังความสามารถที่โรงเรียนจะดำเนินการได้ เช่น ข่าวสาร ความรู้ทางวิชาการ ห้องสมุด ห้องคอมพิวเตอร์ การบริการสนามกีฬา สนามอเนกประสงค์ อาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ บุคลากรในโรงเรียน รวมทั้งการเป็นที่ปรึกษาในเรื่องต่าง ๆ

ด้านการสนับสนุนและใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาในท้องถิ่น

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (ฉบับแก้ไข พ.ศ. 2545) ได้กล่าวไว้ใน มาตรา 27 ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ ในวาระหนึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ และมาตรา 29

ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริม ความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษา อบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อ พัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มี การแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนา ระหว่างชุมชน

ประจักษ์ บุญอารีย์ (อ้างอิงใน สมปอง รินทอง, 2549, หน้า 17) ได้แบ่งแหล่งการเรียนรู้ ออกเป็น 9 ชนิด คือ

1. แหล่งการเรียนรู้ธรรมชาติ ได้แก่ แหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ เช่น ดิน หิน น้ำ สัตว์ พืช อากาศหรือสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติทุกอย่างที่อยู่ในท้องถิ่น เช่น พื้นที่ป่าในชุมชน น้ำ ภูเขา น้ำตก หาดทราย แหล่งน้ำ ทะเล เป็นต้น หินชนิดต่าง ๆ ดินจากพื้นที่ต่าง ๆ นก สัตว์ป่า ปลา แสงแดด ลม ฝน แมลงต่าง ๆ สภาพภูมิศาสตร์ของท้องถิ่น แหล่งเกลือและสินแร่ต่าง ๆ ฯลฯ สิ่งเหล่านี้เกิดและมีขึ้นตามธรรมชาติเป็นสิ่งที่เราต้องเรียนรู้และเข้าใจสามารถนำมาใช้เป็น ประโยชน์ ดูแลอนุรักษ์ให้สมดุลและยั่งยืนจะมีคุณค่าต่อการศึกษาอย่างมากเพียงใดขึ้นอยู่กับการเห็นคุณค่าและการบริหารจัดการ

2. แหล่งการเรียนรู้ที่สร้างขึ้น ได้แก่ แหล่งการเรียนรู้ที่องค์กรภาครัฐและเอกชนสร้างขึ้น เพื่อลูกหลานในท้องถิ่น เช่น

2.1 หอสมุดของท้องถิ่นและห้องสมุดเอกชน ทั้งที่อยู่ในและนอกสถานศึกษาของ องค์กรเอกชนหรือของส่วนบุคคล แม้ว่าเทคโนโลยีสารสนเทศจะเจริญก้าวหน้าขึ้นเพียงใดก็ตาม การอ่านก็ยังมีค่ามากขิ้นเพียงนั้น

2.2 สถาบันการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นในท้องถิ่น คือ สถานที่ที่สร้างขึ้นเพื่อให้คนเข้าเที่ยวชม และเรียนรู้ของท้องถิ่น เช่น ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม หอศิลป์ พิพิธภัณฑ์เมือง พิพิธภัณฑ์ปลาน้ำจืด สวนสัตว์ สวนสมุนไพร สวนหิน สวนรุกขชาติ ศูนย์วิทยาศาสตร์ ฯลฯ ซึ่งแต่ละท้องถิ่นสามารถ สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อลูกหลานอย่างหลากหลาย

2.3 แหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดี ได้แก่ สถานที่อันเป็นร่องรอย ความเป็นมาใน อดีต ของแต่ละท้องถิ่น เช่น ซากปรักหักพังของชุมชนเก่า วัดเก่า ภาพเขียนสีผนังถ้ำ เตาเผา เครื่องปั้นดินเผา ปราสาทขอม ซึ่งมีในท้องถิ่นควรได้รับการจัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้

2.4 สถานที่ราชการต้องจัดสถานที่เป็นของประชาชน บริการประชาชนเพื่อประชาชน ไปรษณีย์ ตรวจสอบได้ เรียนรู้และเข้าใจได้

2.5 สถานประกอบการของเอกชน เป็นความรับผิดชอบของสถานประกอบการ ภาคเอกชนที่ต้องมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

2.6 สถานที่สาธารณะ เช่น สวนสาธารณะ อนุสาวรีย์ สนามกีฬา วนอุทยาน อุทยาน ป่าชุมชน ค่ายลูกเสือ ฯลฯ

2.7 แดนเคารพและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่ สถานที่ที่สร้างขึ้นให้เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือ จิตวิญญาณตามความเชื่อของแต่ละชุมชน เช่น ศาลเจ้า ดอนเจ้าปู่ ศาลพระภูมิ ศาลหลักเมือง

3. วัดวาอารามและสถานที่สำคัญทางศาสนา เป็นสถาบันและแหล่งการเรียนรู้คู่กับ สังคมไทยและสังคมโลกมายาวนาน มีในทุกชุมชน เช่น วัดของชุมชนพุทธ โบสถ์ในชุมชนคริสต์ มัสยิดในชุมชนอิสลามฯ นับเป็นแหล่งการเรียนรู้ทางศาสนา ศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญที่แต่ละท้องถิ่น ควรจัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ที่สมบูรณ์สำหรับลูกหลาน

4. ภูมิปัญญาและแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่นในทุกท้องถิ่นมีปัญญาที่บรรพชนได้เรียนรู้และ สืบทอดติดต่อกันมาอย่างมากมาย ทั้งยังมีแหล่งภูมิปัญญาที่เป็นบุคคลหรือที่เรียกกันว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน (ตัวคน) และมีสถานที่เก็บรวบรวมผลผลิตหรือผลงานอันเกิดจากภูมิปัญญา บุคคลและสถานที่ควรถูกจัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของลูกหลาน ได้รับการยกย่องชมเชยในฐานะ ผู้ทำคุณประโยชน์ทางการศึกษาและวัฒนธรรมของท้องถิ่น

5. กิจกรรมในวิถีชีวิตและตามประเพณีของท้องถิ่น มีกิจกรรมการงาน การละเล่นและ ประเพณีวัฒนธรรมมากมายที่คนในแต่ละสังคมต้องเรียนรู้และถือปฏิบัติ

6. วัตถุ เครื่องมือเครื่องใช้ในท้องถิ่นในแต่ละท้องถิ่นมีเครื่องมือ เครื่องใช้ อันเป็นผลผลิต จากภูมิปัญญาของคนมากมาย

7. แหล่งท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวในโลกยุคไร้พรมแดน ต่อไปคนทุกชาติทุกภาษาจะไป มาหาสู่เพื่อที่จะเรียนรู้ซึ่งกันและกัน สถานที่ท่องเที่ยวจึงเป็นแหล่งการเรียนรู้ของคนต่างถิ่นและใน ท้องถิ่น โดยเฉพาะการเรียนรู้ด้านภาษาและวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน

8. แหล่งการเรียนรู้จากสื่อสารมวลชนและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ด้วยความเจริญก้าวหน้า ทางด้านสื่อสารและโทรคมนาคม ทุกท้องถิ่นสามารถที่จะมีสื่อการเรียนรู้อิเล็กทรอนิกส์ได้ทั่วไป ซึ่ง สามารถจัดได้ทั้งสถาบันการศึกษาและธุรกิจ

9. โรงเรียนและสถาบันการศึกษาทุกระดับ โรงเรียนและสถาบันการศึกษาในอนาคตไม่เป็นเพียงเป็นสถาบันการสอนสำหรับนักเรียนนักศึกษาในวัยวัยหนึ่งต่อไปอีกแล้วแต่จะพัฒนาเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีประโยชน์

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (อ้างอิงใน สายันต์ ไพเราะญจิตร, 2544, หน้า 2) ได้ให้ความหมายของแหล่งเรียนรู้ไว้ว่า “แหล่งเรียนรู้ หมายถึง แหล่งหรือที่รวมที่อาจมีสภาพสถานที่ หรือศูนย์รวมที่ประกอบด้วย ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ และกิจกรรมที่มีกระบวนการเรียนรู้หรือกระบวนการเรียนการสอนที่มีรูปแบบแตกต่างไปจากกระบวนการเรียนการสอนที่มีครูเป็นผู้สอนหรือศูนย์กลางการเรียนรู้เป็นการเรียนรู้ กำหนดเวลาเรียนมีลักษณะเฉพาะ สร้างขึ้นให้เหมาะสมกับการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องไม่จำเป็นต้องเป็นรูปแบบเดียวกันกับการประเมินผลในห้องเรียน”

สามารถ รอดสำราญ (2546, หน้า 19) ได้ให้ความหมายแหล่งเรียนรู้ไว้ว่า “แหล่งเรียนรู้หรือแหล่งความรู้ในชุมชน หรือแหล่งวิทยากรในชุมชน หรือแหล่งทรัพยากรในชุมชน ต่างก็มีความหมายเหมือนกันเพียงแต่ใช้ชื่อเรียกต่างกัน ซึ่งหมายถึงสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ได้แก่ บุคคล สถานที่ต่าง ๆ แหล่งวิทยากร ธรรมชาติ สภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และเทคโนโลยีสารสนเทศต่าง ๆ ที่เสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ด้วยตนเองโดยประสบการณ์ตรงเพื่อให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้”

เนาวรัตน์ ลิขิตวัฒน์เศรษฐ (อ้างอิงใน สมปอง รินสาร, 2549, หน้า 14) ได้ให้ความหมายแหล่งเรียนรู้ไว้ว่า “แหล่งเรียนรู้ คือ ถิ่นที่อยู่บริเวณ บ่อเกิด แหล่งที่หรือศูนย์รวมความรู้ที่ให้เข้าไปศึกษาหาความรู้ ความเข้าใจ และความชำนาญ ซึ่งอาจเป็นได้ทั้งสิ่งที่เป็นธรรมชาติหรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นได้ทั้งบุคคล สิ่งมีชีวิต และไม่มีชีวิต”

ประเวศ วะสี (อ้างอิงใน สมปอง รินทอง, 2549, หน้า 15) เห็นว่าโรงเรียนควรมีความสัมพันธ์กับชุมชนในเรื่องแหล่งเรียนรู้จากชุมชน ดังนี้

1. เรียนรู้จากคนในชุมชน ซึ่งในชุมชนมีผู้รู้ด้านต่าง ๆ มากมาย เช่น ผู้รู้ทางเกษตรกรรม ทางช่าง ศิลปิน ผู้รู้ทางศาสนา หมอพื้นบ้าน นักธุรกิจรายย่อย ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ฯลฯ ผู้นำชุมชนที่เป็นนักคิดนักคิดธรรมชาติ มีปัญญาความดีและความสามารถในระดับสูง ๆ จำนวนมาก ถ้าเปิดโรงเรียนสู่ชุมชน ให้ทั้งครูและนักเรียนได้เรียนรู้โดยการปฏิบัติจริง การเรียนรู้จะสนุกไม่น่าเบื่อ ที่สำคัญจะเป็นการปรับระบบคุณค่า เดิมการศึกษาของเราสอนให้ดูถูกคนที่มีคุณค่าเหล่านี้

เมื่อผู้รู้ในชุมชนกลายเป็นครูก็จะเป็นการยกระดับคุณค่าศักดิ์ศรีและความภูมิใจของชุมชนอย่างมากเป็นการถักทอทางสังคม

2. เรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ควรสำรวจและสร้างแหล่งเรียนรู้ในชุมชนเพิ่มขึ้นให้เป็นแหล่งเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นทุ่งนา ป่าเขา แหล่งอนุรักษ์ป่า แหล่งอนุรักษ์สัตว์ กลุ่มอาชีพต่าง ๆ พิพิธภัณฑ์ตำบล ทุกตำบลควรสร้างพิพิธภัณฑ์ของตนเอง เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม

3. เรียนรู้จากเรื่องของชุมชน การเรียนควรจะเรียนเรื่องของชุมชนให้มากที่สุด เช่น ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม การแพทย์พื้นบ้าน ศาสนา

4. การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานในชุมชน ครูและนักเรียนควรจะเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติงานจริงในชุมชน เช่น ทำเกษตร หัตถกรรม แปรรูปอาหาร งานช่าง ธุรกิจชุมชน การท่องเที่ยว การแพทย์แผนไทย การทำมาหากิน เพื่อที่จะได้ทำงานเป็น จัดการเป็น อยู่ร่วมกัน เป็น มีอาชีพ แก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ และเป็นการพัฒนาศีลธรรมไปด้วยในตัวเป็นศีลธรรมที่เกิดจากการดำเนินชีวิตร่วมกัน แต่ไม่ใช่การท่องวิชาศีลธรรม การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ไม่ว่าการเรียนรู้นั้นไม่ว่าจะเกิดจากการศึกษา ในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน หรืออภ્યાศัยก็ตาม แหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นยังมีคุณค่า คือ

- 4.1 ช่วยให้คุณและผู้เรียนตระหนักในคุณค่าและภูมิปัญญาในท้องถิ่น
- 4.2 ได้โอกาสในการเรียนรู้ด้วยการสัมผัสสัมพันธ์
- 4.3 เรียนรู้ด้วยตนเอง ใฝ่เรียน ใฝ่รู้
- 4.4 เรียนจากของจริง จากตัวอย่างความสำเร็จ ได้ประสบการณ์ตรง
- 4.5 น่าสนใจสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน
- 4.6 ให้ประชาชนมีส่วนร่วมจัดการศึกษาของลูกหลาน
- 4.7 สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
- 4.8 เชื่อมโยงสิ่งที่โรงเรียนภูมิปัญญาสากลกับภูมิปัญญาชาวบ้าน
- 4.9 เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการทำงาน การเรียนและทักษะอื่น ๆ
- 4.10 เป็นการพัฒนาไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้

สำนักงานสามัญศึกษาจังหวัดยโสธร (อ้างอิงใน สมปอง รินทอง, 2549, หน้า 14) ให้ความหมายแหล่งการเรียนรู้ไว้ว่า “แหล่งการเรียนรู้ หมายถึง แหล่งข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ แหล่งความรู้ทางวิชาการและประสบการณ์ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียน ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ แสวงหา

ความรู้และเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวางและต่อเนื่องจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้”

สมปอง รินทอง (2549, หน้า 15) ได้ให้ความหมายแหล่งเรียนรู้ไว้ว่า “แหล่งเรียนรู้ หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่แวดล้อมใกล้หรือไกลตัว ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์กีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งเรียนรู้อื่น เช่น ข้อมูลสารสนเทศ สื่อเทคโนโลยี การสื่อสารบุคคล สถานที่ ธรรมชาติแวดล้อม ที่เพิ่มพูนประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียนทำให้เกิดมีองค์ความรู้ใหม่เกิดขึ้นสามารถคิดสร้างสรรค์พัฒนาจากสภาพที่เป็นอยู่เดิมให้เกิดประโยชน์และส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ด้วยตนเองโดยประสบการณ์ตรงเพื่อให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้”

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2540, หน้า 11) ให้ความหมายของภูมิปัญญาไว้ว่า “ภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจนที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัว และดำรงชีวิตในระบบนิเวศน์ หรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรม ที่ได้มีพัฒนาการสืบสานกันมา”

ยิ่งยง เทาประเสริฐ (2542, หน้า 11) ได้ให้ความหมายภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ทักษะและประสบการณ์ ที่เกิดจากการเรียนรู้ การปรับตัว การเลือกสรรปรุงแต่งและสืบทอดไปสู่คนรุ่นใหม่ ทำให้ชุมชนอยู่รอดจนถึงปัจจุบันและสืบทอดไปสู่คนรุ่นใหม่ ทำให้ชุมชนอยู่รอดจนถึงปัจจุบันและสืบทอดกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน มีลักษณะเฉพาะที่แสดงถึงความเป็นท้องถิ่น ที่เชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมทั้งเรื่องในการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่น ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง กระบวนทัศน์ของบุคคลที่มีต่อตนเอง ต่อโลกและสิ่งแวดล้อม ซึ่งกระบวนการดังกล่าว จะมีรากฐานคำสอนทางศาสนา คติ จารีต ประเพณี ที่ได้รับการถ่ายทอดสั่งสอนและปฏิบัติสืบเนื่องกันมา ปรับปรุงเข้ากับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปแต่ละสมัย ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายเพื่อความสงบสุขในส่วนที่เป็นชุมชนและปัจเจกบุคคล ซึ่งกระบวนทัศน์ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น จำแนกได้ 3 ลักษณะ คือ

1. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติแวดล้อม
2. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับสังคมหรือการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์

3. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบการผลิตหรือประกอบอาชีพที่มีลักษณะมุ่งเน้นระบบการผลิตเพื่อตนเอง

ลักษณะของแหล่งเรียนรู้ จัดได้ 3 ประเภท คือ

1. แหล่งเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น อุทยานแห่งชาติ สวนพฤกษชาติ ภูเขา แม่น้ำ ทะเล น้ำพุร้อน ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น ฝนตก แดดออก น้ำท่วม ความแห้งแล้ง

2. แหล่งเรียนรู้ที่จัดขึ้นหรือสร้างขึ้น ซึ่งมีในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา เพื่อใช้เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ได้สะดวกและรวดเร็ว

3. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นทรัพยากรบุคคล ได้แก่ ครู ผู้ปกครอง พ่อแม่ พระภิกษุสงฆ์ ตลอดจนผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญในอาชีพแขนงต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน รวมทั้งสถานที่ประกอบการ ร้านค้า หน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ในท้องถิ่น

วิชา ทรงแสง (อ้างอิงใน สามารถ รอดสำราญ, 2546, หน้า 27) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง สาระข้อมูล วิธีการที่สามารถนำมาใช้ในการจัดระเบียบแก้ปัญหา รวมถึงการพัฒนาด้านต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับชุมชนหรือท้องถิ่นหนึ่ง ๆ

สามารถ รอดสำราญ (2546, หน้า 28) ได้สรุปความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง องค์ความรู้ของท้องถิ่นหรือทุกสิ่งทุกอย่างที่ท้องถิ่นคิดขึ้นจากสติปัญญาและความสามารถของท้องถิ่นเอง เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาหรือดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับกาลสมัย โดยมีกระบวนการสั่งสมและกลั่นกรองอันยาวนาน”

สุรศักดิ์ ประตังตาโต (อ้างอิงใน อนุตร ขอสันติวิวัฒน์, 2548, หน้า 36) ได้ให้ความหมายภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้และมวลประสบการณ์ทั้งหลายที่ได้รับการถ่ายทอดจากการสั่งสมประสบการณ์ของ บรรพบุรุษในอดีต โดยผ่านกระบวนการศึกษาและเรียนรู้จนเกิดองค์ความรู้ใหม่ ประกอบไปด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถนำมาใช้ในการจัดรูปแบบการสอน ดังนี้

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านบุคคล หมายถึง บุคคลสำคัญและผู้รู้ที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้สูงอายุในท้องถิ่น ผู้รู้ในท้องถิ่น

2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสถานที่ หมายถึง แหล่งความรู้ที่สำคัญที่มีอยู่ในหมู่บ้าน เช่น แปลงเกษตรแบบผสมผสาน ตลาดนัดสินค้า โรงงานอุตสาหกรรมในครัวเรือน

3. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านวัสดุอุปกรณ์ หมายถึง วัสดุอุปกรณ์และเรื่องราวที่เกิดจากปัญญาของคนในท้องถิ่น เช่น บ้านที่กประวัติหมู่บ้าน ขนบธรรมเนียมประเพณีของหมู่บ้าน งานหัตถกรรมในหมู่บ้าน

สมปอง รินทอง (2549, หน้า 22) ได้ให้ความหมายภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ว่า หมายถึง บุคคลที่มีความรู้และประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัวและดำรงชีพจนเกิดความชัดเจนเป็นที่ยอมรับของคนในท้องถิ่นหรือองค์ความรู้ที่ชาวบ้านใช้ในการดำรงชีวิต โดยได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ เกิดการสั่งสมกลั่นกรองและพัฒนาให้เหมาะสมกับกาลสมัย

สรุปได้ว่า การสนับสนุนและใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาในท้องถิ่น คือ การนำแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ท้องถิ่น ตลอดจนวิทยากรท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น มาใช้ประโยชน์ในการจัดกระบวนการเรียนการสอน จึงเป็นวิถีทางหนึ่งที่จะช่วยให้กระบวนการเรียนการสอน บรรลุจุดมุ่งหมายได้ตามที่ต้องการ สามารถดำรงความสันติสุขแก่บุคคล ครอบครัว และชุมชน ตลอดจนความมีคุณภาพอยู่ร่วมกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างผสมกลมกลืน เป็นกระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่ได้เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยเฉพาะปราชญ์ชาวบ้านที่ เป็นผู้เชื่อมโยงชุดความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกับสถานศึกษาเข้าสู่หลักสูตรและ กระบวนการเรียนการสอนของสถานศึกษาในแต่ละท้องถิ่นและเป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนอีกด้วย

ด้านการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและหน่วยงานอื่น

ไพโรจน์ วงศ์จันทร์ (2545, หน้า 37) ได้สรุปสาระสำคัญของการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและหน่วยงานอื่นไว้ ดังนี้ “การเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและหน่วยงานอื่น โรงเรียนจะต้องมีการวางแผนการดำเนินการ โดยมีการกำหนดบุคลากรในการประสานงาน อีกทั้งดำเนินการจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน ทั้งทางด้านศาสนา งานประเพณีต่าง ๆ ให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชนและหน่วยงานอื่นตามโอกาสอันควรและจะต้องมีการประเมินผลความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเป็นระยะ ๆ ตามที่กำหนดไว้ในโครงการ”

ศาสตรา สุริยารังสรรค์ (2545, หน้า 51) ได้ให้ความหมายด้านงานการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและหน่วยงานอื่น ๆ ไว้ว่า “การเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและหน่วยงานอื่น ๆ หมายถึง การดำเนินงานหรือกิจกรรมของโรงเรียนที่เอื้ออำนวยให้เกิดความสัมพันธ์อันดี เช่น การให้บริการด้านอาคารสถานที่ การสร้างความคุ้นเคยกับเจ้าหน้าที่หน่วยงานอื่น การร่วมกิจกรรมที่หน่วยงานอื่นจัดขึ้นและเชิญมา การสนับสนุน

การทำงานของหน่วยงานอื่น การร่วมจัดงานประจำปี การจัดงานวันขึ้นปีใหม่ การแข่งขันกีฬา เป็นต้น จะเห็นได้ว่าการที่โรงเรียนและหน่วยงานต่าง ๆ มีความสัมพันธ์อันดีต่อกันย่อมบังเกิดประโยชน์ต่อกันทั้งสองฝ่าย โดยเฉพาะจะเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมเป็นอย่างยิ่งเพราะการทำงานอะไรก็ตาม หากใช้หลักผสมผสานหน่วยงานต่าง ๆ เข้าด้วยกันแล้วย่อมทำให้งานนั้น ๆ ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ประหยัดเวลา เงิน คน วัสดุ และสิ่งที่แน่นอนที่สุด คือ ความสำเร็จอย่างแน่นอนของชมเชย”

สุรางค์ ลำดวน (2547, หน้า 19) ได้กล่าวถึงงานเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและหน่วยงานอื่นไว้ว่า คือ การดำเนินงานหรือกิจกรรมของโรงเรียนที่เอื้ออำนวยให้เกิดความสัมพันธ์อันดี เช่น การจัดงานทอดผ้าป่า การจัดงานประจำปี การจัดงาน วันปีใหม่ วันสงกรานต์ วันลอยกระทง หล่อเทียนวันเข้าพรรษา วันไหว้ครู วันพ่อแห่งชาติ วันแม่แห่งชาติ วันแจกประกาศนียบัตร ทักษะศึกษาชุมชน การพัฒนาชุมชน การแข่งขันกีฬา เป็นต้น

สมยศ ยิ่งยศเมธี (2550, หน้า 32) ได้ให้กล่าวถึงการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและหน่วยงานอื่นไว้ว่า คือ การดำเนินงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่เอื้ออำนวยให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและหน่วยงานอื่น เช่น

1. การให้บุคลากรในโรงเรียนได้มีส่วนร่วมในการติดต่อสัมพันธ์กับชุมชน เช่น การมาร่วมงานมงคลสมรสของคนในชุมชนหรือการช่วยเหลืองานอุปสมบท เป็นต้น
2. การจัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เช่น การร่วมกันจัดกิจกรรมการแข่งขันกีฬาระหว่างบุคลากรในโรงเรียนและบุคลากรในองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ไมตรีอันดีต่อกัน เป็นต้น
3. การจัดตั้งกลุ่มหรือชมรมศิษย์เก่าหรือสมาคมครูและผู้ปกครอง

โรงเรียนเป็นหน่วยงานทางการศึกษาที่สำคัญ และเป็นหน่วยงานทางการศึกษาที่มีความใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุด ดังนั้นภารกิจหลักของโรงเรียนคือการบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนให้มีความเข้าใจอันดีต่อกันตลอดไป สรุปว่า การร่วมกิจกรรมของชุมชนของผู้บริหารสถานศึกษาและบุคลากรในโรงเรียนเป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีให้เกิดขึ้นภายในชุมชน เวลาโรงเรียนมีกิจกรรมต่าง ๆ ชุมชนก็จะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ซึ่งการร่วมกิจกรรมของชุมชนนั้นมี 2 ลักษณะ คือ กิจกรรมส่วนรวมของชุมชน เช่น งานประเพณีประจำปี งานประเพณีท้องถิ่น งานวันสำคัญทางศาสนา เป็นต้น และกิจกรรมเฉพาะบุคคล เช่น

งานอุปสมบท งานมงคลสมรส งานฉาปนกิจ งานขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น โรงเรียนควรเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนทั้ง 2 ลักษณะ เพื่อรักษาความสัมพันธ์และความร่วมมือที่ดีกับชุมชน

สรุปได้ว่า การเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและหน่วยงานอื่น หมายถึง การดำเนินงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ ของสถานศึกษา ที่เอื้ออำนวยให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน ได้แก่ การเยี่ยมพบปะผู้ปกครอง การจัดกิจกรรมกีฬา การเข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา วัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น การให้บริการด้านวิชาการ การเป็นวิทยากรฝึกอบรมและการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น

ด้านการขอรับการสนับสนุนจากชมรม สมาคม มูลนิธิ และหน่วยงานภายนอก

สุรางค์ ลำดวน (2547, หน้า 19) ได้กล่าวถึงความหมายของงานรับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชน ไว้ว่า หมายถึง “การรับความช่วยเหลือจากชุมชนทุกอย่างทั้งทางด้านวิทยากร แรงงาน วัสดุอุปกรณ์ งบประมาณ สถานที่ หรือคำแนะนำ ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวโรงเรียนได้วางแผนหรือมีโครงการในการขอรับความช่วยเหลือล่วงหน้า และเมื่อได้รับการสนับสนุนจะจัดกิจกรรมยกย่องให้เกียรติ ออกเกียรติบัตรหรือรายงานผู้บังคับบัญชาชั้นสูง เพื่อออกเกียรติบัตรหรือเครื่องหมายตอบแทนตามระเบียบทางราชการ”

สมยศ ยิ่งยศเมธี (2550, หน้า 32) ได้ให้กล่าวถึงการขอรับการสนับสนุนจากชมรม สมาคม มูลนิธิ และหน่วยงานภายนอกไว้ว่า เป็นการแสวงหาแนวทางและความร่วมมือจากชุมชนให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมหรือเป็นที่ปรึกษา โดยผู้บริหารสถานศึกษาจะเป็นผู้นำในการดำเนินการร่วมกับผู้ปกครองและบุคลากรภายในโรงเรียนสอบถามหรือติดต่อไปยังศิษย์เก่าหรือบุคคลในชุมชน ให้ช่วยประสานและขอรับการขอรับการสนับสนุนจากชมรม สมาคม มูลนิธิ และหน่วยงานภายนอก เพื่อชักนำให้มาร่วมกิจกรรมหรือช่วยเหลือโรงเรียนหรือพัฒนาโรงเรียนให้มีความพร้อมด้านต่าง ๆ มากขึ้น และโรงเรียนสามารถดำเนินการบริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่า การขอรับการสนับสนุนจากชมรม สมาคม มูลนิธิ และหน่วยงานภายนอก เป็นการขอความสนับสนุนในเรื่องงบประมาณ วัสดุครุภัณฑ์ หรือบุคลากร เพื่อมาช่วยพัฒนากิจกรรมภายในโรงเรียนให้มีคุณภาพและสามารถดำเนินการบริหารจัดการให้ส่วนต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เชษฐา ชนะบุญ (2543) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกำแพงเพชร ตามทฤษฎีของผู้บริหารโรงเรียน ครูสายผู้สอน และประธานคณะกรรมการสถานศึกษา ผลการวิจัยพบว่า สภาพการดำเนินการด้านการประชาสัมพันธ์โรงเรียน ด้านการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน และด้านการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานอื่นในท้องถิ่น มีการดำเนินการอยู่ในระดับปานกลาง

สุกิจ อุดมสิน (2545) ได้ทำการวิจัยเรื่องปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการบริหารงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการบริหารงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง

จำนน เมืองพระฝางและคณะ (2546) ได้ทำการวิจัยเรื่องการบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน : การศึกษาพหุกรณีหลายพื้นที่ ผลการวิจัยพบว่า กรณีโรงเรียนศรีอินทราทิตย์พิทยาคม เป็นโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในตำบลที่เคยมีปัญหาด้านการแทรกแซงของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์และมีสภาพเศรษฐกิจไม่ดี ก่อตั้งโดยความร่วมมือของชุมชนและองค์กรเอกชน จากประเทศญี่ปุ่น ในปัจจุบันเปิดสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 อัตรากำลังของข้าราชการครูเพียงพอ มีความพร้อมด้านอาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ กรณีโรงเรียนบ้านนาชุมคัน เป็นโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ทุรกันดารและห่างไกลความเจริญ การก่อตั้งเดิมอยู่ในความรับผิดชอบของตำรวจตระเวนชายแดน สภาพเศรษฐกิจของชุมชนส่วนมากยังมีฐานะยากจน ปัจจุบันเปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สภาพของอาคารสถานที่และห้องต่าง ๆ ยังไม่เพียงพอและมีความขาดแคลนบุคลากรเป็นอันมาก

ลิขิต การะภักดี (2546) ได้ทำการวิจัยเรื่องการปฏิบัติงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสระแก้ว ผลการวิจัยพบว่า โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน เรียงตามลำดับคะแนนเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ งานการร่วมกิจกรรมของชุมชน งานการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน งานประชาสัมพันธ์โรงเรียน งานการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานอื่น และงานการให้บริการแก่ชุมชน

ศราววุฒิ ในชัยภูมิ (2546) ได้ทำการวิจัยเรื่องการดำเนินงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน อยู่ในระดับมาก ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการดำเนินงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง เปรียบเทียบความคิดเห็นของข้าราชการครูเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน จำแนกตามตำแหน่ง พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.001 เปรียบเทียบความคิดเห็นของข้าราชการครูเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน จำแนกตามขนาดโรงเรียน พบว่า มีการดำเนินงานไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า แตกต่างกันอย่างเฉพาะด้าน คือ ด้านการประชาสัมพันธ์โรงเรียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 เปรียบเทียบความคิดเห็นของข้าราชการครูเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน จำแนกตามที่ตั้งโรงเรียน พบว่า ไม่แตกต่างกัน เปรียบเทียบความคิดเห็นของข้าราชการครูเกี่ยวกับปัญหาการดำเนินงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน จำแนกตามตำแหน่ง พบว่า ไม่แตกต่างกัน เปรียบเทียบความคิดเห็นของข้าราชการครูเกี่ยวกับปัญหาการดำเนินงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน จำแนกตามขนาดของโรงเรียน พบว่า ไม่แตกต่างกัน เปรียบเทียบความคิดเห็นของข้าราชการครูเกี่ยวกับปัญหาการดำเนินงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน จำแนกที่ตั้งโรงเรียน พบว่า ไม่แตกต่างกัน

ชานววัฒน์ สุดสาคร (2547) ได้ทำการวิจัยเรื่องการสร้าง ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอคลองใหญ่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาตราด ผลการวิจัยพบว่า การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอคลองใหญ่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาตราด โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง

ดลใจ ต้นเจริญ (2547) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการศึกษา พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดฉะเชิงเทรา อยู่ในระดับปานกลาง

ประเสริฐ กลิ่นหอมหวล (2547) ได้ทำการวิจัยเรื่องศึกษาปัญหาการบริหารงาน ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาอำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการบริหารงาน ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา

อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง พิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน เรียงจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการให้บริการแก่ชุมชน ด้านการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน ด้านการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและหน่วยงานอื่น การประชาสัมพันธ์โรงเรียน และการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน และเมื่อจำแนกตามขนาดของโรงเรียน โดยรวมและรายด้าน พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สุรางค์ ลำดวน (2547) ได้ทำการวิจัยเรื่องสภาพและปัญหาการบริหารจัดการความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเลย เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า บุคลากรมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการบริหารจัดการงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเลย เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การฝึกอบรมและพัฒนาอยู่ในระดับมาก การศึกษาวิเคราะห์และวิจัยชุมชน การให้และการรับบริการชุมชน และเครือข่ายการเรียนรู้ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การฝึกอบรมและพัฒนา รองลงมาคือ การศึกษาวิเคราะห์และวิจัยชุมชน และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ การให้และการรับบริการชุมชน และเมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคลากรที่เกี่ยวกับสภาพการบริหารจัดการงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเลย เขต 2 จำแนกตามตำแหน่งหน้าที่ของบุคลากร พบว่า มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

มนตรี ทองขอน (2548) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาบทบาทการบริหารงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัยพบว่า บทบาทการบริหารงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อำเภอศีขรภูมิ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษสุรินทร์ เขต 1 บทบาทที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การร่วมกิจกรรมของชุมชน โดยมีระดับของการปฏิบัติมาก รองลงมา คือ การเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานอื่นและการให้ชุมชนร่วมกิจกรรมของโรงเรียน โดยมีระดับของการปฏิบัติมาก ผลการเปรียบเทียบ บทบาทการบริหารงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนและคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนและคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีทัศนคติที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 คือ ด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านการร่วมกิจกรรมของชุมชน

ด้านให้ชุมชนร่วมกิจกรรมของโรงเรียนและด้านการเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานอื่น ส่วนด้านการให้บริการชุมชน พบว่า ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สำเร็จ คล้าจิ้น (2548) ได้ทำการวิจัยเรื่องสภาพและปัญหาการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า การเปรียบเทียบสภาพการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาญจนบุรี เขต 1 จำแนกตามขนาดโรงเรียน พบว่าโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และครูผู้รับผิดชอบงานสร้างสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน การทดสอบนัยสำคัญความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของสภาพการสร้างสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยภาพรวมและจำแนกรายด้าน พบว่า โดยภาพรวม โรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน มีสภาพการสร้างสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

นันทรัตน์ เจริญกุล (2549) ได้ทำการวิจัยเรื่องบทบาทการบริหารงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของผู้บริหารโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชนขนาดใหญ่ในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า บทบาทที่ปฏิบัติจริงและบทบาทที่คาดหวังในการบริหารงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของผู้บริหารโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชนขนาดใหญ่ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม พบว่า บทบาทที่ปฏิบัติจริงและบทบาทที่คาดหวังในการบริหารงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของผู้บริหารโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชน มีความแตกต่างกัน โดยค่าเฉลี่ยของบทบาทที่คาดหวังจะสูงกว่าค่าเฉลี่ยของบทบาทที่ปฏิบัติจริง และเมื่อพิจารณารายกลุ่ม พบว่า ผู้ให้ข้อมูลทั้งที่เป็นผู้บริหาร ครู และผู้ปกครองต่างก็มีความคาดหวังต่อบทบาทของผู้บริหารสูงกว่าบทบาทที่เห็นว่าผู้บริหารปฏิบัติได้จริง เช่น ในด้านการให้บริการชุมชน การได้รับการสนับสนุนจากชุมชน และการประเมินผลการสร้างสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน บทบาทที่คาดหวังของผู้บริหาร มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก แต่ในทางปฏิบัติจริง ผู้ให้ข้อมูลทั้งที่เป็นผู้บริหาร ครู และผู้ปกครอง กลับมีความเห็นว่าผู้บริหารสามารถปฏิบัติได้ในระดับปานกลางเท่านั้น ความแตกต่างระหว่างบทบาทที่ปฏิบัติจริงและบทบาทที่คาดหวัง ของผู้บริหารในด้านดังกล่าว อาจมีสาเหตุมาจากปัญหาและอุปสรรคที่มักเกิดขึ้นในการดำเนินการสร้างสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ดังที่ นักวิชาการหลายคน เช่น อมรชัย ตันติเมธ (2524) และ ปรีชา คัมภีรปรกรณ์ (2546) ได้สรุปไว้ว่า โรงเรียนส่วนมากไม่ได้คำนึงถึงความสำคัญทางด้านการให้บริการแก่ชุมชนเท่าที่ควร ซึ่งอาจเป็นเพราะผู้บริหารและครูไม่ค่อยมีโอกาสได้คลุกคลีกับชุมชน เนื่องจากที่อยู่อาศัย

ห่างไกลจากโรงเรียนและชุมชน มีภาระงานและภาระครอบครัวที่ต้องดูแล หรืออาจเป็นเพราะโรงเรียนยังไม่มีความพร้อมด้านสิ่งของ เครื่องใช้ต่าง ๆ ที่สามารถให้บริการแก่ชุมชน ทำให้ชุมชนไม่ได้รับประโยชน์จากโรงเรียนเท่าที่ควร ประกอบกับการที่โรงเรียนขาด การประชาสัมพันธ์ที่ดี ทำให้ประชาชนไม่ทราบความเคลื่อนไหวของโรงเรียนและไม่ทราบถึงบทบาท ความสำคัญ สิทธิ และหน้าที่ของตนที่พึงมีต่อโรงเรียนและอาจเป็นไปได้ที่ชุมชนบางแห่งยังขาดความพร้อมทั้งในเรื่องของความรู้ ทรัพยากร และเวลาในการเข้ามาร่วมบริหารและความเอาใจใส่จากชุมชน การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนจึงไม่ใช่สิ่งที่ปฏิบัติได้ง่ายนัก

ประทีน จิวหยี่ (2549) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สภาพและความคาดหวังในงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของครูและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า สภาพในงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนใน 6 ด้านภาพรวม อยู่ในระดับมาก โดยในด้านการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและหน่วยงานอื่น เป็นด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด

สมปอง รินทอง (2549) ได้ทำการวิจัยเรื่องสภาพและปัญหาการใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ ผลการวิจัยพบว่า สภาพการใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอน อยู่ในระดับปานกลาง คือ มีการใช้ส่วนใหญ่สม่ำเสมอ มีร่องรอยการใช้ชัดเจน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการใช้บุคคลในชุมชนหรือปราชญ์ชาวบ้าน ด้านการใช้สื่อวัสดุอุปกรณ์เทคโนโลยี ด้านการใช้การแสดงศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ด้านการใช้สถานที่ในชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด และด้านการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน สภาพปัญหาการใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอน โดยรวม ยังมีข้อขัดข้องและอุปสรรคในการใช้อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน คือ ด้านงบประมาณ ด้านนักเรียน ด้านกฎหมายระเบียบ ข้อปฏิบัติ ด้านครูและผู้บริหาร และด้านแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น

อรษา หวังสวาท (2549) ได้ทำการวิจัยเรื่องบทบาทของผู้บริหารในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนเอกชน สังกัดอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อเปรียบเทียบบทบาทของผู้บริหารในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนเอกชน สังกัดอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ จำแนกตามสถานภาพและตามขนาดของโรงเรียน พบว่า บทบาทของผู้บริหาร

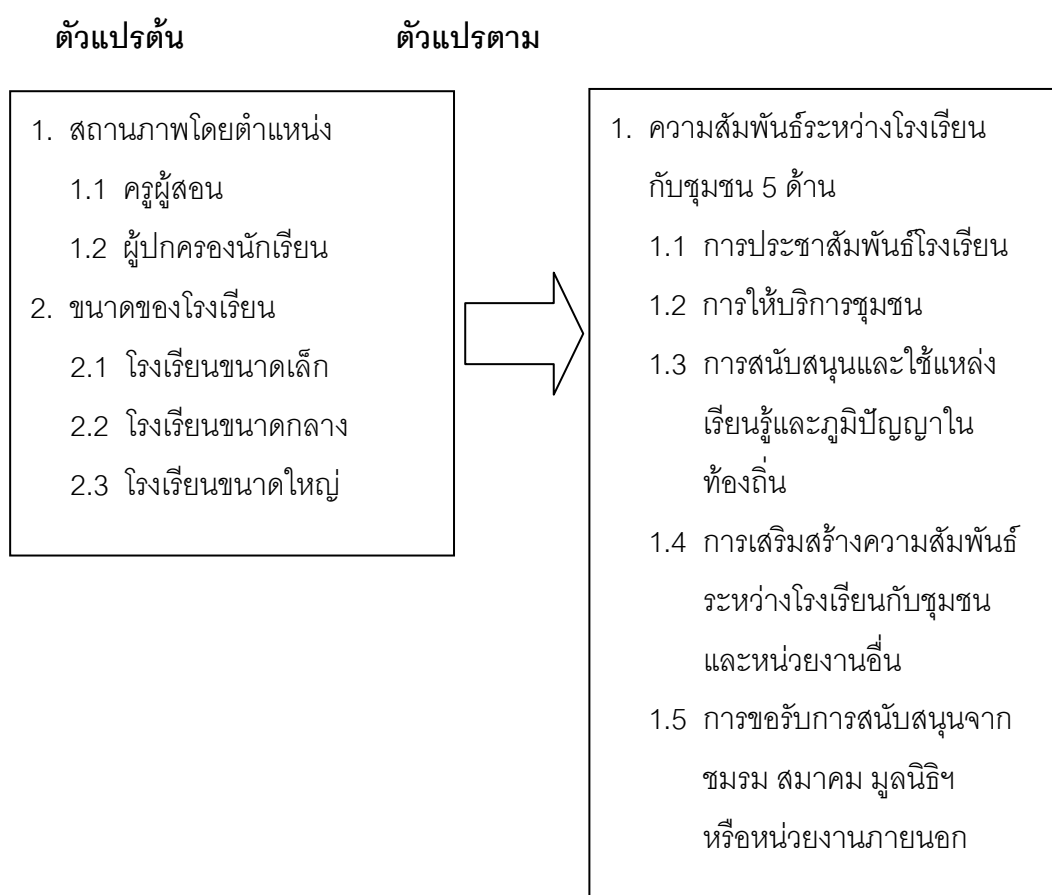
ในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนเอกชน สังกัดอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ จำแนกตามสถานภาพ ระหว่างผู้บริหารกับคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของเอกชน ไม่แตกต่างกัน บทบาทของผู้บริหารในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนเอกชน สังกัดอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ จำแนกตามขนาดของโรงเรียนพบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05

สมยศ ยิ่งยศเมธี (2550) ได้ทำการวิจัยเรื่องบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในเขตพื้นที่พิเศษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาตาก เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก และผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในเขตพื้นที่พิเศษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาตาก เขต 2 ด้านการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและหน่วยงานอื่น ด้านงานเกี่ยวกับคณะกรรมการสถานศึกษาและโดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05

เสนห์ เหลือพันธ์ (2551) ได้ทำการวิจัยเรื่องบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษากับงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษากับงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ผู้บริหารสถานศึกษา ครูที่ปฏิบัติงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษากับงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต 3 โดยรวมและรายด้านทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05

กรอบแนวคิดการศึกษาครั้งนี้

การศึกษานี้ผู้ศึกษาค้นคว้าได้กำหนดกรอบแนวคิดเกี่ยวกับ การศึกษาสภาพ การดำเนินงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 ดังนี้

ภาพ 1 แสดงกรอบแนวคิดสภาพการดำเนินงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน